

знайсці гэтых гномаў у горадзе, а таксама апісваюць гісторыю кожнага з іх.

Але вернемся да Рагачова. Па аб'ектывных прычынах тут пакуль не створаны музей Уладзіміра Караткевіча. Дом, дзе капія жыў класік, да сёння з'яўляецца жылым. Пры гэтым ушанаваць яго памяць можна крэатыўным шляхам, размясціўшы маленькіх фігуркі герояў ягоных твораў на вуліцах горада. І няма неабходнасці адразу адліць некалькі соцень мініяцюрных скульптур. Дастаткова, як у свой час у Уроцлаве, пачаць з некалькіх. Сёння там, нагадаю, больш за трыста гномаў.

Невыпадкова у згадку і пра пакомонаў. У сталіцы сёлёдняга Дня пісьменства маецца яшчэ варыянт і віртуальны. Варта толькі зацікавіць маладых ды здольных праграмістаў, магчыма ўраджэнцаў Рагачова, стварыць віртуальны тур па пошуку на вуліцах горада герояў Караткевіча, скажам, з "Дзікага палявання караля Стаха". Як гэта праграма будзе выглядаць, прывяноў, нават не ўяўляю. Як не ўяўляем мы ўсе, якія адкрыці нас чакаюць у будучыні. Галоўнае, каб былі ініцыятывы і жаданне нешта ўдасканальваць і паляшчыць. І сфера культуры тут не выключэнне.

Усе на курсы па праектным менеджменту!

З перанымным поспехам займаючыся этналінгвістыкай, журналістыкай, фатаграфаваннем, традыцыйнымі спевамі ды танцамі, магу сказаць, што ў які бок ні кпані — ёсць цікавыя імпрэзы, але іх "малавата будзе" на краіну з 10-мільённым на-

сельніцтвам ці сталіцу, у якой 2 мільёны жыхароў. Таму я праектнага менеджменту ўвесці калі не ў школьную, то ва ўніверсітэцкую праграму, для ўсіх спецыялізацый.

Алена ЛЯШКЕВІЧ

Не толькі ў сферы культуры людзі маюць ідэі, але не маюць сродаку і навыкаў для іх рэалізацыі. Бадай што галоўны прынцып праектнага менеджара — "істотна не тое, колькі ў цябе рэсурсаў, а як яны спардакаваныя", што адсылае да сінергетычных тэорый (галоўнае не ўласціваасці асобных элементаў сістэмы, а якасць сувязяў між імі). Інацця толькі за колькасцю рэалізаваных ідэй, канечне, не варта. Папулярываваць імпрэзы, што рэгулярна праходзяць, але застаюцца невядомымі масаваму наведвальніку — наадварот. Але ж і не падтрымаць новую ідэю нельга, калі яна цікавая ды здзяйсняльная. На мой погляд, павінны працаваць механізм рэалізацыі такіх ідэй. Краўндфандын-гавыя платформы — гэта добра, ініцыятывы Міністэрства культуры — таксама. А веданне механізму праектнага менеджменту звычайным грамадзянінам які далі б выбуховы эффект! Можна параўнаць з фатамастацтвам. Раней фотатапараты і фотатавары былі дарагімі і маладасяжымі для масавага спажываўца. А цяпер — кожны сам сабе фатаграф, камера амаль у кожным тэлефоне. Канечне, шмат "інфармацыйнага смецця", і ў той жа час — шмат карыснай інфармацыі з тых аматарскіх фота.

Другі прыклад — музычны. У Швецыі добра наладжаная сістэма музычнай адукацыі дзяцей, практычна на кожны (акрамя, хіба, дзяцей эмігрантаў) грае на якой-небудзь музычным інструменце. Знаёмчыся, падлеткі пытаюць адно аднаго "На чым ты граеш?", як у нас "Якую музыку ты слухаш?" Танна каштуе памяшканні для рэпетыцый — не праблема арандаваць гараж ці нават кут у роднай школе, таму ствараецца вельмі шмат музычных гуртоў розных кірункаў. На школьных вечарынках заахвацоваюцца выступы ўсіх вучняў, не толькі салодагалосых пры-

вяду міжнародную імпрэзу "Ethno Bosnia-Herzegovina". Спачатку была грамадская арганізацыя, што займаецца падвышэннем цікаўнасці да фальклору сярэд моладзі Тузлы, невялікага горада ў Босніі. Потым завязаліся сувязі з музычнай суполкай у французскім Страсбургу. Французы балканскага паходжання выконваюць балканскі ды цыганскі фальклор у стылістыцы world music. Так узнік фестываль "Balsika". Назва ўтворана са слоў "balcan" (балканскі), "Alsace" (Эльзас, гістарычная вобласць, месцішча Страсбург) і "misika" ("музыка" па-баснійску). Паступова колькасць краін-удзельніц фестывалю

Розгалас Кожнай вёсачкі імя...

Прычытала артыкул Яўгена Рагіна "Нептун на Французскай Грэблі" ў рубрыцы "Культурныя ініцыятывы грамады" (№ 32 "Культуры" ад 6 жніўня) і вырашыла напісаць вось пра што.

У нас ёсць даследаванні "Продкамі названа, або Паходжанне назваў населеных пунктаў, рэк і азёраў Лёзненскага раёна" і "Ад Абакумчыка да Лшчанкі. Прозвішчы Лёзненшчыні". Іх зрабіла загадчык установы Вольга Пячонава, а бібліятэка

сама іх на Лёзненшчыне было самае вялікае на Беларусі), лўрэаў, прадстаўнікоў іншых нацыянальнасцяў.

Даследаванні — пастаянна запатрабаваныя, таму размешчаны на сайце ЦБС. Пыты ідуць нават з-за мяжы.

Цягам васьмі гадоў у нашай дзіцячай бібліятэцы працуе краязнаўчы цыкл "Лёзненшчына". Мы адшукалі, скажам, новыя звесткі пра горад падчас вайны 1812 года і Першай сусветнай вайны.

Ларыса ВАСІЛЬЕВА, бібліятэкар Лёзненскай дзіцячай бібліятэкі

Загадка назваў Старога Пня з Расказами пакуль застаецца...

Дзякуй, Ларыса Аляксандраўна, за ліст. Вельмі зацікавіла этымалогія айконімаў Крывабошына, Саплёўшчына, Сабачонкі, Стары Пень, Расказы.

Яўген РАГІН

Культурныя ініцыятывы грамады

гламураных поп-спевакоў. Вынік — скандынаўскія краіны на трэцім месцы ў свеце па экспарце музыкі паства ЗША і Вялікабрытаніі, а колькасць метал-гуртоў на сто тысяч чалавек насельніцтва ў Скандынавіі самая высокая ў свеце — ад 26 да 54. Тая ж тэндэнцыя назіраецца і ў спорце — хочаш алімпійскіх чэмпіёнаў — зрабі спорт папулярным у масах, а чэмпіёны выкрышталізуюцца. Вяртаючыся да праектнага менеджменту і яго перспектывы ў адукацыйных праграмах: паступова ўдасканальваючы майстэрства, можна ўвесць час адкрываць новыя даягледы. Як прыклад пры-

вырасла да дзясці. Нарэшце, арганізатары даяведліся пра рух "Ethno", які падтрымлівае Міжнародная арганізацыя маладых музыкантаў. Зразумейшы, што "Balsika" грунтуецца на тых жа прынцыпах, што "Ethno", арганізатары звярнуліся па фінансаванне. Вынік — штогод на "Ethno Bosnia-Herzegovina" прыязджае каля 100 музыкантаў прыкладна з 20 краін, вялікай частцы якіх аплочваюць дарогу, прахыванне, харчаванне і перасоўванне падчас фестывалю. Зразумела, што фестываль рос разам з майстэрствам арганізатараў у галіне праектнага менеджменту.

выдала ў 2005 годзе.

У першай працы сабраны матэрыялы пра Лёзна, азёры і рачулки. Ёсць, натуральна, і звесткі пра кожную з вёсачак: вершы, паданні, паходжанне назвы. А назвы ў нас цудоўныя: Соснавая Наства, Новая Дуброва, Дабрамыслі, Вяляшковычы (іх князі Агінскія называлі Руская Варшава), Высачаны, Добрына, Белы Бор, Лугі, Надзёжына. Ёсць і цікавыя: Лыбдзіна, Вордзёўе, Крывабошына, Саплёўшчына, Сабачонкі, Стары Пень, Расказы.

У другой працы прааналізаваны больш за тры з паловай тысячы прозвішчаў землякоў: беларусаў, рускіх, палякаў, латышоў (паселі-

повых "гопстопераў", пра якіх здымаюць расійскія серыялы і складаюць анекдоты. Яны ў адмысловай прэзентацыі не маюць патрэбы.

Мае ж апекуны — гэта дзедзі мясцовага, у добрым сэнсе сярэдняга, класу. Адукаваныя, выхаваныя, жыццядарасныя маладыя людзі, якія вучацца ў тэхнікумах і ВНУ краіны, а на выхадныя дні ды вакацыі прыязджаюць на малую радзіму і збіраюцца сваёй кампаніяй. Мо таму ночы яны і не спялі — не хацелі дарамна губляць час.

Зразумела, ім было цікава, што я раблю ноччу ў іх аграгарадку. Я растлумачыла, што журналіст, вяртаюся з фестывалю, раніцай трэба быць у Мінску, таму адзіны шлях — транзітам праз Круляўшчыну на двух цягніках, паміж якімі вялікі інтэрвал. Адтуль і дазналася: у Крулі (як тут называюць аграгарадок з цэнтрам у вялікай вёсцы) таксама ёсць свой фэст, пра які лічу неабходным распавесці.

"Пакуль мы маладыя" — гэта фестывальны праект, які пачалі ажыццяўляць тады яшчэ падлеткі (а сярэд іх і Дзмітрый Мандрук) пяць гадоў таму. Сёння, пасля іх першай круглай даты, можна зрабіць пўнявы высновы: сустрэчы з аднадумцамі сапраўды выраілі да цікавых па мерках аграгарадка маштабаў. Фэст арыентаваны на праваслаўную моладзь

Тэхналогія фэсту "для сваіх"

ваколіц Круляўшчыны, але лёгка прымае ў госці людзей усіх канфесій і поглядаў з розных краін свету. Не магу не пахваліць арганізатараў за тое, што яны, у адрозненне ад некаторых сваіх старэйшых калегаў па фестывальнай кухні, дакладна ведаюць сваю аўдыторыю і яе запалы і пры гэтым гатовыя да пашырэння. Сёлета, напрыклад, спецыяльна для гасцей было падрыхтавана каля 100 месцаў, забяспечаных усім неабходным для трохдзённага прахывання. Наладжана харчаванне праз

Моладзь у аграгарадку: пакуль маладыя...

мясцовую сталовую, знойдзены транспарт для паяздак па прыходах, у кожнага цёплае спальнае месца і дах над галавой. Усё бясплатна — трэба толькі папярэдне зарэгістравацца. Зразумела, неабходную падтрымку (матэрыяльную, тэхнічную, духоўную) аказваюць Докшыцкі райвыканкам і настаяцель храма Усчэнчання галавы Іаана Прадцечы вёскі Круляўшчына айццэ Віктар, а таксама спонсары. Моладзь жа за-

ймаецца рассяленнем людзей, праграмай і канцэнтам мерапрыемства, некаторымі пытаннямі штатату выбараў рэкламнай прадукцыі, атрыбутыкі, распрацоўкі лагатыпаў. Грошы для правядзення падзеі кожны год знаходзяцца за хвараванню, раённага бюджэту і ад шэрагу арганізацый. У 2015 і 2016 гадах партнёрам стаў Докшыцкі хлебзавод. Пўнявую дапамогу аказала прыватная асоба з Мінска. Па спо-

вах Дзімы, мяснік. Урэшце, чаму б і не?

Праграма складалася з сустрэч, паяздак, царкоўных службаў, гутарак, канцэртаў, конкурсаў, танцаў, майстар-класаў па рамстве і званарстве, ліццэ свечак, выхыванні ў складаных умовах (падрыхтаваных скаўтамі) і гэтак далей. Дарчы, вялікую нагаруку на сябе ўзяў Дом культуры аграгарадка — не райцэнтра. Удзел прымалі дэлегаты з Полацка, Мінска,

Глыбокага, Паставаў, Докшыцаў і Докшыцкага раёна і, безумоўна, Круляўшчыны. У розныя гады на фестываль завіталі расіяне, немцы і нават аўстраляцы. Але арганізатары не абвясцілі сябе міжнародным фэстам, як у нас гэта любяць рабіць. Усё праходзіць не пафасна, для сваіх.

На першы погляд, нясецкі характар фестывалю рэзка абмяжоўвае публіку, але тым самым удала яднае менавіта тых, хто зацікаўлены ў знаёмствах і зносінах у кантэксце праваслаўя. Дарчы, я як нягнўлены атэіст, каго новы сябар Дзіма назваў патэнцыйнай хрысціянкай (гэта камплімент), тым не менш зацікавілася такім асяроддзем.

Што вельмі турбуе мяне падчас камандзіровак па краіне, — адсутнасць альтэрнатывы ў моладзі, якая застаецца ў правінцыі, аднастайнасць іх існавання. Трэба прызнаць, філіял дома рамстваў, дыскатэчка, царква, піўны кіёск, старая бібліятэка (спецыяльна расставіла іх у такім парадку) — усё гэта таксама выбар, але нафта абмежавана. І фестываль "Пакуль мы маладыя" — прыемнае выключэнне з агульнай сітуацыі.

А мае новыя сябры ў тую непагадзь пасадзілі мяне на мінскі цягнік і паабяцалі, што мы абавязкова сустрэнемся зноў: ці на вялікай зямлі, ці ў іх гасціннай Крулі.

"Лічбавы" падыход

Анахранізм ці навацыя?

Сёння супрацоўніцтва з прыватным бізнесам для сферы культуры краіны — напрамак досыць важны і перспектывны. Праз рэалізацыю механізму дзяржаўна-прыватнага партнёрства і праз уцягванне айчынных бізнесменаў у сумесныя праекты з дзяржпрадпрыемствамі і структурамі выйграюць усе зацікаўленыя бакі... Тым больш, ва ўсім свеце даўно ідуць названым шляхам.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

Прыкладам, улады горада Кемі, што на поўначы Фінляндыі, не так даўно пачалі прапаноўваць усім ахвотным да выкарыстання свой галоўны рэсурс — снег. Калі ў горадзе з дапамогай мясцовых і заезджых майстроў пачалі з'яўляцца розныя фігуры і палаты з лёду, соды пачалі валам валіць турысты не толькі мясцовыя, але і замежныя. А ў англійскім Бермінгэме прыватныя фірмы выкупілі ў дзяржавы старыя закінутыя заводскія памяшканні і пачалі здымаць там фільмы і серыялы, што не толькі паўплывала на развіццё мясцовай сферы культуры, але і дало магчымасць падзарабіць мясцовым жыхарам...

У нас, як вядома, Закон "Аб дзяржаўна-прыватным партнёрстве" быў прыняты яшчэ напрыканцы мінулага года. А зусім нядаўна была прынята і пастанова Савета Міністраў "Аб мерах па рэалізацыі Закона Рэспублікі Беларусь ад 30 жніўня 2015 года "Аб дзяржаўна-прыватным партнёрстве". Документам прадугледжана ўрэгуляванне пытанняў падрыхтоўкі прапановаў па рэалізацыі праектаў ДПП, іх разгляду і ацэнкі, прыняцця рашэння аб рэалізацыі, распрацоўкі і ацэнкі конкурснай дакументацыі, правядзення самога конкурсу па выбары прыватнага партнёра для заключэння пагаднення аб дзяржаўна-прыватным партнёрстве, а таксама парадку вядзення Дзяржаўнага рэестра апошніх. Дадзены механізм прадугледжвае правядзенне конкурсу па выбары прыватнага партнёра, які не толькі ўзьядзе аб'ект інфраструктуры, але і будзе яго эксплуатаваць цягам 10 — 20 гадоў. Пры гэтым прыватны партнёр будзе атрымліваць стабільны даход у выглядзе эксплуатацыі аб'екта, які задавальняе абодва бакі, згодна з пагадненнем аб дзяржаўна-прыватным партнёрстве.

Дзяржаўна-прыватнае партнёрства, або, правільней сказаць, публічна-прыватнае партнёрства (ад англійскага тэрміна) — сістэма прыцягнення фінансавых сродкаў пад розныя праекты, — адначасна ў гутарцы з "К" старшыня прэзідыума Рэспубліканскай канфедэрацыі прадрывальніцтва Уладзімір Карагін. — Напрыклад, у лагістыцы, жыллёва-камунальнай гаспадарцы, дарож-

ным будаўніцтвам, у стварэнні транспартнай інфраструктуры, у розных інавацыйных праектах і гэтак далей, і ў тым ліку, натуральна, і ў культуры. Гэта значны інвестыцый і рэальны сектар эканомікі. Таму сутнасць механізму ДПП зразумелая: дзяржава і бізнес павінны аб'яднаць намаганні ў вырашэнні найважнейшых эканамічных, сацыяльных або інфраструктурных задач.

На думку Карагіна, сфера культуры магла б таксама зацікавіць як айчынных, так і замежных бізнесменаў.

— Любыя доўгатэрміновыя праекты, скажам, па будаўніцтве клубных, забавляльных устаноў, цэлкам магчыма ажыццявіць у партнёрстве з бізнесам, — адначасна эксперт. — Скажам, у Румыніі пры дапамозе ДПП здаўна будуць самыя розныя сацыяльныя аб'екты і нават турымы. Так што і ў гэтым аспекце ў нас ёсць яшчэ шмат нявыкарыстаных магчымасцяў.

Акрамя таго, на думку Карагіна, не варта забывацца і пра іншыя, дастаткова прывабныя праекты.

— Наколькі ведаю, сёння пры дапамозе механізму ДПП у Беларусі рэалізуюцца 7 буйных праектаў, — адначасна спецыяліст. — Адначасна ў іх датычыць і сферы культуры — кажу пра капітальны рамонт з рэстаўрацыяй фасадаў і рэканструкцыяй пад'ёмна-цінчых аб'ектаў у заходняй частцы Кобрынскага ўмацавання Брэсцкай крэпасці. Наогул, рэстаўрацыя гісторыка-культурных каштоўнасцяў, якія знаходзяцца на тэрыторыі Беларусі, таксама досыць перспектывная. Як і стварэнне самых розных турыстычных аб'ектаў пры гэтых помніках спадчыны. Так што дзяржаўна-прыватнае партнёрства ў сферы культуры мае, на маю думку, вялікі патэнцыял.

Сапраўды, вялікі магчымасці надаюцца. І паступова звязка "прыватны — супрацоўнік сферы культуры" перастае выглядаць анахранізмам і дзіўнай навіной, а навацыяй, што выдатна даказваюць многія прыклады. Згадаю адбудову Любчанскага замка, шматлікіх фестывалаў па ўсёй краіне — ад Браслава да Моталы, і шэраг як агульнарэспубліканскіх, так і міжнародных акцый.

Іншая справа, што журналістам заўсёды хочацца чуць пра новыя цікавыя праекты, рэалізаваныя пры дапамозе грошай як мясцовых, так і замежных бізнесменаў. Тое, што яны будуць з'яўляцца ў нашай краіне — не сумняення: тэндэнцыя да гэтага ўжо прасочваецца. Хто ведае, можа мы хутка будзем зваіцца не ў дзяржаўныя, а і ў прыватныя дамы культуры? Прыклад аграрыстычнага комплексу "Каробчыца", прыватнай галерэі Сяргея Місана ў Століне ды прыватнай сядзібы-музея "Старая Вёс" у вёсцы Варонічы Зэльвенскага раёна — пачатак шляху...

(Заканчэнне.

Пачатак на старонцы 1.)

Ад рэальнага жыцця не свахацца, але чалавеку — як маленькаму, так і вялікаму — неабходна даць надзею. "У даўніну прывычнацца да смерці і ўспрыняць яе як адзін з элементаў чалавечага кругавароту дапамагалі народныя традыцыі, рытуалы, такія святы, як Дзяды і Радаўніца", — дадае мая суразмоўца. Сёння зняць умоўную кропку свята-адчування спрыяе мастацтва. Тэатр можа пазбавіць гэтую нездзічную тэму ад змрочнасці, дапаможа дашкольнікам і малодшым школьнікам адолець страх непазбегнага, дасць простыя, адпаведныя ўзросту адказы на хвалюючыя пытанні. Ды хто яму дасць...

Не хачу, не буду, не пушчу!

Сапраўды, спробы паразмаўляць са сцэны з бе-

спектаклі. У Расіі да "Ганэле" ставіліся насцярожана. А айчынным глядачы ўвогуле фыркали: "Навошта дзецям паказваць такое?" А тэатр неаднаразова атрымліваў скаргі... Адзін і той жа ўзрост публікі, адна і тая ж тэма — і як па-рознаму ўспрымалі нашы і іх дзеці! Усё ж такі на Захадзе хлопчыкі і дзяўчынкі лепш падрыхтаваныя да размовы пра сур'ёзнае".

Сёлета ў Мінск на Міжнародны фестываль тэатраў лялек калектыву з Польшчы прывёз сцэнічнае ўвасабленне кнігі нямецкага пісьменніка Вольфа Эрльбруха "Гуска, Смерць і цюльпан". Я назірала за школьнікамі, якіх прывялі на фестывальны паказ тэатру "Бай" цэлымі класамі: хтосьці маркоціць, нехта разглядаў свае боты, а некаторыя ўголас абураліся: "Нічога не разумею!" Мяркуючы па гэтай зале, каб такая пастаноўка з'явілася ў рэпертуары якога-небудзь з нашых тэатраў лялек, то публіка ў

конвае ўсе галоўныя кампазіцыі, каб расправесці слухачам пра тое, што іх чакае. Гэта натуральна, бо для псіхікі чалавека ўласціва "закрывацца" пры нечаканай інфармацыі і пагардліва ставіцца да вядомага, зразумелага". Суразмоўца раіць абавязкова абмяркоўваць убачанае пасля таго, як у зале зноў загарыцца святло, каб пераканацца, што малое зразумела пачынае, слухана расставіла акцэнт, што ў яго няма страху. Тут мы вяртаемся да мары ўсіх айчынных рэжысёраў: бацьчы па той бок рампы не сагнаныя ў абавязкова-прымусовым парадку школьнікаў, а сем'і, гатовыя шыра размаўляць адзін з адным і шукаць зразумельна па ўзросце адказы на няёмкія жыццёвыя пытанні. У нас пакуль сямейныя прагледы хутчэй выключэнне... Таму і патрэбны актыўныя тэатральныя педагогі-псіхологі, якія, дарчы, павінны працаваць не толькі з юнымі, але і з

ха. "На залу ў 200 — 300 чалавек шыра растлумачыць, прынамсі, думку пра смерць і надзею, не магчыма. Для распавяду на такую тэму неабходна, каб глядач давяраў акцёру, таму спектакль просіцца ў маленькую аўдыторыю. Можна паспрабаваць адчыніць камерную сцэну (прайшоўшы праз горан усялякіх узгадненні), аднак на афіцыйным узроўні яе адрозьніваюць у план, адпаведна, будзе неабходна адыгрываць даведзеную колькасць пастановак, наліжыць напаяняльнасць месцаў да ста працэнтаў... Не разумеюць чыноўнікі, што ў годзе 365 дзён, а мы ўжо граем 326 спектакляў. Растлумачце, калі праводзіць так неабходныя акцёрам праксеаічныя трэнінгі? Каб выканаць паказчыкі, пачынаюць "гнаць" па некалькіх спектаклях на выездзе, мучыць акцёраў. А далучыць сюды яшчэ план на камерную сцэну... Ці да шырай размовы тэатру?"

Як бачым, рэжысёрскія памкненні часта застаюцца за шлагбаумам патрабаванняў і неабходных для выканання дакументаў. Нельга ад тэатра заўсёды патрабаваць самаакупнасці, інакш пэўныя аспекты жыцця — менавіта тыя, якія патрабуюць роздуму, чалавечых эмоцый і чысціні душы, застаюцца па-за яго ўвагай. Шэрагі крэслаў не будуць пустымі, калі афішу запойныя жыццесвярджалымі ці знаёмымі не аднаму пакаленню назвамі, таму і шапшыроўцы з года ў год па ўсіх рэгіёнах Чырвонай Каптуркі, Дзюймоваккі, Папялушкі ды Ямелі са шчупкама. А часам вядомыя персанажы, напрыклад, жудасны дзядзечка Ау, гублюючы ў тэатральнай афішы сваё класічнае азначэнне, відаць, каб выпадкова не спалохаць чарговых змагароў за бясмарнае дзяцтва...

Пакуль нашае грамадства адмаўляе тэатру ў праве паказаць дзецям пакуты, кніжныя паліцы напаяняюцца серыямі перакладных кніг на складаныя тэмы. Хтосьці з удумлівых бацькоў вяртаецца да класікі, прыносячы дадому творы нахвалі "Сінгай птушкі" Морыса Метэрлінка ці "Дзядзечкіні і запалкамі" Ганса-Хрысціяна Андэрсана. Літаратура больш сумленна да сваёй аўдыторыі, чаму ж тэатр ператвараючы ў запаведнік бясконцай радасці? З новым пакаленнем неабходна размаўляць пра рэальнае жыццё, уздымаць складаныя пытанні на зразумелай кожнаму ўзросту мове: сямейныя праблемы, школьныя здзекі, непрыяцельныя асяроддзем фізічных хібаў пэўнага дзіцяці, хваробы і смерць сваякоў. Юныя глядачы пасля такога спектакля засмукваюць, расчуваюцца, будуць жыцьця і хвалявацца? Так. Аднак я ўпэўнена, каб у дзіцяці прагнуўся сапраўдны чалавек, яму неабходна падобная прышчэпка жалю і спачування.

Прышчэпка непазбегнага ў заповедніку бясконцай радасці

Ці да шырай размовы тэатрам і глядачам?

ларускімі дзецьмі без сюсюкання адбываліся, але заўсёды ўпіралася ў вострае непрыняццё дарослым. Прынамсі, у 1999 годзе Аляксей Ляляўскі выпусціў "Ганэле" па п'есе Генрыха Гаўтмана. Гісторыя пра дзядзечку, якая памірае на працягу ўсёй дзеі (яна кінулася ў ледзяную ваду, каб пазбегнуць пабоў айчыма-п'яніцы), на Міжнародным фестывалі "Торуныскія сусэрцы тэатраў лялек" узяла адрозьніваць прызоў, у тым ліку "За спектакль, які замкае істотныя праблемы жыцця дзіцяці". Святлана Цімохіна, якая тады атрымала спецыяльную ўзнагароду за акцёрскую работу з лялькай, распавяла мне, як пастаноўку ўспрымала публіка: "З "Ганэле" мы пабывалі ў розных краінах, і паўсюль дзеці з шырока распаўсюджанымі вачыма ў поўнай цішыні сачылі за развіццём сюжэта. У Польшчы, Германіі пасля спектакля да акцёраў падышлі дзіцяці, каб працягнуць размову на тэмы, узнятыя ў

масе сваёй яго хутчэй за ўсё праігнаравала б...

Чаму так адбываецца? Мастацкі кіраўнік Гомельскага абласнога дзяржаўнага тэатра лялек Юры Вута ўпэўнены: глядача неабходна рыхтаваць. "Я назіраў перад пачаткам "Гускі...", як адна з настаўніц крычалі на свой клас, быццам прапаршычкі на салдат. А іншая прывяла школьнікаў за паўгадзіны да пачатку і доўга тлумачыла, што яны пачаць. Не трэба і казаць, як па-рознаму тыя класы ўспрымалі дзеянне! Таму мне хочацца, каб у кожным тэатры лялек сапраўды, а не на паперы, існавала псіхолога-педагагічная служба, каб тэатральны педагог размаўляў з маленькімі глядачамі, тым самым настройваючы іх на ўдмулівае ўспрыманне спектакля", — падкрэслівае ён.

Такі падыход падтрымліваюць і псіхологі. Прынамсі, Юлія Гарбуз параюць вае палярную размову з уверцюрай: "Перад пачаткам оперы аркестр вы-

■ Спектакль Аляксея Ляляўскага "Ганэле" (гісторыя пра дзядзечку, якая памірае цягам усёй дзеі) на Захадзе дзеці ў поўнай цішыні сачылі за сюжэтам, пасля падыходзілі бацькі, каб працягнуць размову. У Расіі да "Ганэле" паставіліся насцярожана. А айчынным глядачы фыркали: "Навошта дзецям паказваць такое?" І тэатр неаднаразова атрымліваў скаргі...

■ Будзем на сувязі!

Планам вымерваем значнасць

Гледача можна паспрабаваць выхаваць, але што рабіць з планами, якія спускаюцца на тэатральна-відовішчыны ўстановы? Юры Вута сумняваецца, ці магчыма хця б гіпатэтычна ў кожным абласным цэнтры паставіць нешта нахвалі твора Вольфа Эрльбру-

Паважаныя чытачы!

Нам цікавае ваша меркаванне па тэмах нумара. **Пішыце** на адрас: 220013, г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 77, альбо на электронную скрыню kultura@tut.by, **тэлефануйце** ў рэдакцыю па нумары 8-017-286-07-97, **абмяркоўвайце** на старонках [kimpressy](http://kimpressy.by) у сацыяльных сетках **Facebook, VK, Twitter, Instagram**

(Заканчэнне. Пачатак на старонцы 1.)

Тацяна ШПАК, майстрыха па ткацтве і вышыўцы (вёска Крэмна Драгічынскага раёна):

— Я жыву недалёка ад Бездзежа, раней працавала ў музеі “Бездзежскі фартушок”. Характэрныя фартухі выраблялі і насілі ў навакольных вёсках. Цяпер іх ужо не робяць, але жанчыны маюць шмат фартухоў у куфрах. У Люблін я таксама прывезла фартухі, але сёлета ніводнага не набылі. Добра куплялі сурвэткі, прасціны і абрусы з крамнага льну.

Валянціна СТРУНЕЦ, дырэктар Маларыцкага раённага цэнтру народнай творчасці:

— У нас унікальная тэхналогія ткацтва традыцыйнага строю: спадніцы, тканья “кажушом” з авечай шэрсці... На аснове традыцыйнай вопраткі робім сучасную, купляюць кашулі, сукенкі, спадніцы. Ручнікі ніводнага не набылі сёлета, а некалькі гадоў таму адзін чалавек купіў адрозу чатыры. Паяскі не асабліва пытаюцца. Набываюць людзі, якія ведаюць гэтым вырабам кошт.

Іван СУПРУНЧЫК, дырэктар Цэнтру драўлянай скульптуры Століншчыны (вёска Цераблчы):

— Мінутымі гадамі мне прывозілі дрэва, і я тут жа, на кірмашы, даваў майстар-класы, як высякаць скульптуры сякерай. Для дзяцей былі сякеркі невялікія, без аніякіх стамесак. І дзятучы былі, і хлопцы. Малечы, якіх я тады вучыў, ужо выраслі, пазнаюць мяне, дзякуюць. Яны працягваюць, нешта робяць. На заняткі прыходзілі і дарослыя. Вяязджалі з майстар-класамі і за 60 кіламетраў ад Любліна. Сёлета адна жанчына падышла, хацела анёла набыць. У мяне не было, дык я тут жа, на кірмашы, высек для яе, — сякера ў мяне з сабой. Галерыст з Францыі прасіў маці сфатаграфавачы мае скульптуры, пераслаў яму па інтэрнэце, і выбіраў, што набыць. Летась ён сам быў тут, пазнаёміўся са мной і набыў скульптуру, што выяўляе чалавечыя душы, буслоў.

Галіна СЦЕПАНИЮК, дырэктар Антопаўскага цэнтру рамёстваў (Драгічынскі раён):

— За гады, што праходзіць кірмаш, жыхары Любліна навучыліся разбірацца, дзе вырабы, зробленыя па аўтэнтычных узорах, а дзе — сучасныя. Адрозніваюць беларускую вышыўку ад украінскай, і гэта прыемна. Я ўпэнаваная займаюся шмат якімі рамёствамі. На кірмаш прывозжу толькі свае вырабы: паясы, вышыўка, роспіс па дрэве. Сёлета добра пайшлі тканья торбачкі, хаця прывезла іх упершыню. Паясы не распрадаюцца, цяпер ужо шмат майстроў іх робяць. Блузкі з ручной вышыўкай таксама: цікаваяцца, мераюць, але купляюць мала.

Наталля РАБЦЭВІЧ, майстрыха па ткацтве і вышыўцы (Ганцавічы):

— Пайшлі жаночыя і дзіцячыя сукенкі з тканым арнаментам. Сурвэткі, паяскі глядзяць, але купляць найбольш адзенне, мужчынскія кашулі, каб насіць як частку штодзённага касцюма.

Алена АСТАПКЕВІЧ, майстрыха па вышыўцы і вырабе лялек (аграгарадок Крошын Баранавіцкага раёна):

— Я прывезла вырабы майстроў з аб’яднання “Крошынскі куфэрак”: вышыўка, лялька-мотанка. Нарабіла вышытых магнічкі-каў з пёўнаю, эмблемай кірмашу. Распрадала ў першы дзень, дарабіла яшчэ — і тыя распрадала. Лялькі менш ахвотна куплялі. Я так мяркую, людзі, што гэтым займаюцца, хацелі разабрацца, як яны зробленыя. Падабаюцца паяскам капелюшы, вязаныя шывдэлкам.

Іван Супрунчык з Цераблчы на Століншчыне.

Наталля Клютко з Косава на Івацэвіцкай.

Дзям’ян Каптув з Калюга на Івацэвіцкай.

Гандаль беларускім, але для замежнікаў

Майстры і рамеснікі пра тое, ці ёсць попыт на наша

Алена Астапкевіч з Крошына на Баранавіччыне.

Валянціна Струнец з Маларыцы.

Васіль Семанковіч з Гарадка.

Наталля КАВАЛЕВІЧ, ткачыха, дырэктар Бярозаўскага раённага цэнтру рамёстваў:

— Прывезла вырабы амаль усіх майстроў, што працуюць у нас. Не брала цацкі, бо арганізатары прасілі не застаўляць гандлёвае месца. Узяла толькі шчапавую птушку, бо яна стала гісторыка-культурнай каштоўнасцю краіны. Наогул, пераканалася: дасведчаны чалавек разумее, што ён бачыць. Недасведчаны ж не адрознівае ткацтва пераборам ад вышыўкі, ткацтва “в рэдка” ад мярэжкі. Дыванкі ўсе распрадала, яны пайшлі першымі, іх было гэтым разам няшмат. Яшчэ ў мяне ёсць рэчы, зробленыя ў традыцыйнай тэхніцы, але ў сучасных колерах. Калі на іх звяртаюць увагу, то я тлумачу, што ды як.

Васіль СЕМАНКОВІЧ, кіраўнік гуртка па лозапляценні ў Гарадоцкім доме рамёстваў:

— Прывёз свае вырабы з лазы і трохі з саломкі. Займаюся яшчэ спіральным пляценнем з саломкі, але сюды такія рэчы было складана ўзвесці, яны цяжкаватыя для паездкі сваім ходам. Некаторыя з прывеззеных рэчаў зробленыя ў маёй аўтарскай тэхніцы — вырабы з лазы, аздобленыя косай з лазовай кары: вазы, латкі. Добра разышліся звычайныя беларускія кошыкі — не дужа вялікія, не пад бульбу, а сувеніярныя. Цікавіліся дэкаратыўнымі вырабамі з саломкі: кветкамі, галінкамі. Усё, што прывёз, хоць па адным вырабе, ды набылі — лапаточки, зорачкі. Апошнімі цікавяцца, набываюць, каб

аздобіць жыллё падчас Каляды. А ў нас такія зорачкі чаплялі да кошыка, збіраюцца ў дарогу, у лес, калі ехалі куды, — круглы год.

Наталля КЛЮТКО, народны майстар Беларусі па выцінанні (вёска Косава Івацэвіцкага раёна):

— Вельмі цікаваяцца покуццю, я зрабіла яе ў тэхніцы выцінанкі, абраз і ручнікі. Выцінанья фіранкі прывабліваюць увагу, паштоўкі, біркі для ключэй. Я закупляю аснову для бірак і устаўляю туды выразаныя з паперы ўзоры-аб’ярэгі, пра кожны арнаментальны знак дадаю паперку з тлумачэннем. Магніты з выцінанкай амаль усе разабралі. Была выцінанка “Косаўскі замак”, дык тую набылі ў першы ж дзень. Амаль усё, што прывезла, распрадала. Выцінанка — добрая аздоба для любога інтэр’еру, і хаты, і грамадскай установы, таму яе ахвотна купляюць.

Марына ГУШЧА, дырэктар Гарадоцкага дома рамёстваў і фальклору, майстрыха па тэкстылі:

— Мы аднавілі тэхніку набойкі, за строй з набіванай тканіны атрымалі сёлета гран-пры на “Славянскім базары ў Віцебску”. Пакуль гэта імітацыя, працуем над засваеннем традыцыйнай тэхналогіі. Я бачыла набіваныя вырабы з Украіны: торбачкі, падушкі. У іх ужо пайшло развіццё ў бок сучаснага мастацтва. Раней мы аднавілі тэхналогію ажурнага ткацтва, што цяпер мае статус гісторыка-культурнай каштоўнасці Беларусі.

Ажурныя і перабарыныя ручнікі з фондаў дома рамёстваў я прывезла проста паказаць. Мінутымі гадамі брала вырабы і на продаж, але кошыты выходзяць занадта вялікія, іх не куплялі.

Прывезла і вырабы майстроў нашага дома рамёстваў. Прадавалася кераміка, спіральнае пляценне, ходнікі — усёго патроху. Найбольш разышліся керамічныя вырабы, бо яны танныя (недарэгі матэрыял, хутка робіцца). Шмат залежыць ад месца, кожны год стаю на новым і заўважаю залежнасць продажаў ад размяшчэння.

Васіль САВІЧ, кераміст (вёска Багданаўка Лунінецкага раёна):

— Тэхналогія ў мяне розная: кераміка натуральнага колеру абпаленай гліны, чорная, расфарбаваная... Палякі любяць сабак, коцікаў, распісаных вясельмі фарбамі. Мае чорназдымленыя вырабы глядзяць, але купляюць мала. Праўда, людзі, якія разумеюць, бяруць больш чорныя.

Дзям’ян КАПТУВ, ганчар (вёска Калюга Лускага раёна):

— Я раблю традыцыйную тэракотавую і чорную кераміку, прывёз таксама глазураваную, гэта ўжо больш мае мастацкія эксперыменты. Чорназдымленыя вырабы найбольш трывалыя, іх можна і ў духоўку, і ў мікрахвалевую, можна наліваць туды малако, заварваць гарбату. Яны больш функцыянальныя за чыстую тэракоту, лягчэй мыюцца, не цвітуць. У Любліне чамусьці ні гаршкі, ні талеркі для запякання амаль не

купляюць. Можа, не гатуюць людзі столькі, колькі ў нас. Абыякавымі застаюцца да жбаноў. На беларускіх кірмашах жбаны купляюць з настальгіяй, кштатпу “ў маёй бабулі быў такі”. Палякі набываюць больш для дэкору, а белая глазураваная кераміка добра разыходзіцца. Яна напавучасная, ці сучасная нават, такая дызайнерская троху. Туркі і кубкі для кавы прадаюцца. Гэта, дарчыя, першы замежны кірмаш, у якім я ўдзельнічаю. Трапіў сюды па рэкамендацыі польскіх навукоўцаў. Прыязджалі да мяне на хутар, жылі тыдзень, адзін прафесар расцарапаў у Вроцлава, другі з Варшавы, піша дысертацыю пра чорназдымленую кераміку Польшчы, Беларусі, Літвы і Украіны. Зараз ужо мала езджу па кірмашах, больш працую на замову, дзейнічае дастаўка па ўсёй Беларусі практычна. Перадаю маршруткі, сам вязу... Узоры людзі глядзяць у суполцы “Ганчарная майстрыя Дзям’яна” ў папулярнай сацыяльнай сетцы. Калі вязаджаю кудысьці пагандаваць, то мяне цікавіць не фінансавае пытанне. Кантакт з людзьмі — галоўнае. Майстры, што прыехалі ў Люблін, яўна не галадаюць, таму могуць дазволіць сабе пагутарыць з калегамі, пагуляць, не думаючы “прадаў, не прадаў”... У замежных керамістаў узровень у разы вышэйшы за мой, але яны кантактуюць на роўных. Я гэта заўважаю яшчэ на “Славянскім базары” пару гадоў таму, калі прыезджалі літоўцы і латвійцы.

Онлайн-канферэнцыя “К”

Час ад часу “К” згадвае пра тое, што ў шэрагу раённых цэнтраў няма музейных устаноў. А ў сённяшняй онлайн-канферэнцыі мы вырашылі больш падрабязна спыніцца на азначанай праблеме. У Дуброўне, Астраўцы, Ляхавічах, Бярэзіне які ўжо год працуюць рабочыя групы па стварэнні раённых музеяў. У іх складзе, як правіла, дырэктар (кіраўнік групы) і захавальнік фондаў. Чым занятая гэтая структура, якія маюць праблемы, чаму падшуканыя будынкі для музеяў так імі і не становяцца? Для адказаў на гэтыя ды іншыя пытанні мы запрасілі да ўдзелу ў нашай віртуальнай канферэнцыі начальнікаў аддзелаў ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі: Дубровенскага раёна — Людмілу ДУДАРАВУ, Ляхавіцкага — Мікалая ДАБРЫЯНЦА; галоўнага спецыяліста па культуры аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Бярэзінскага райвыканкама Наталлю МАЕЎСКУЮ; членаў рабочых груп па стварэнні музеяў: захавальніцу музейных фондаў у Дуброўна Наталлю АУЧАРОВУ, кіраўніка групы з Бярэзіна Марыну ЛАБКОВІЧ, дырэктара музея з Астраўца Марыну ПРАУЛУЦКУЮ.

На пэўных фотаздымках у адным з акіяў кляштар у Дуброўна можна заўважыць абрысы чалавечага твару.

Людміла Дударова:

— Ён на сёння нават не да канца закансерваваны. Адзін з апошніх падрадчыкаў абвясціў сябе банкрутам. А паколькі кляштар помнік гісторыі і архітэктуры, заказчыкам работ выступае абласное ўпраўленне капітальнага будаўніцтва. Так што з нашага боку не можа быць ніякай самадзейнасці.

Юген Рагін:

— Гэты будынак сам па сабе — брэнд. Пра яго многія пісьменнікі згадвалі, у тым ліку і Уладзімір Караткевіч у “Каласях пад сярпом тваім”. А яшчэ мне расказвалі, што з’яўляецца тут час ад часу прывід — на пэўных фотаздымках у адным з кляштарных акіяў можна заўважыць абрысы чалавечага твару. Хтосьці кажа, што гэта людзі без пэўнага месца жыхарства, а хтосьці працягвае верыць у цуд... Рабочая група — структура аддзела? Чым яна павінна займацца?

Людміла Дударова:

— Яна ўваходзіць у склад Цэнтра народнай творчасці і адпачынку. А займаецца яна не толькі зборам ды сістэматызацыяй экспанатаў, але і наладжаннем мабільных выстаў з музейных фондаў і прыватных калекцыяў. У нас, да прыкладу, вусем маршрутаў распрацавана і аўтобус заўжды напаягове.

Юген Рагін:

— І план ёсць па аказанні платных паслуг?

Наталля Аўчарова:

— Вобласць нам яго не даводзіць, аднак аддзел дае такое заданне. Маршруты ў нас сапраўды цікавыя, звязаныя з экалогіяй, сямёркай цудаў Дубровеншчыны (праект па іх вы-

Юген Рагін:

— Музея няма, але ён ёсць...

Людміла Дударова:

— Можна разглядаць гэта як пэўную альтэрнатыву: райвыканкам рыхтуе рашэнне, каб у аграгарадку Асінторф экспазіцыі, звязаныя з торфаздабывчай, экалогіяй і гісторыяй Вялікай Айчыннай, размешчаныя ва ўстанове культуры, набылі музейны статус. Але раённы музей у раённым цэнтры — справа больш прастыжная, аднак пакуль не рэальная.

Юген Рагін:

— Якія праблемы ў рабочай групы? Адна з іх, ведаю, звязаная з пасадай кіраўніка. Прыходзяць на яе маладыя спецыялісты з вышэйшай адукацыяй, праз два гады сыходзяць, так і не пакінуўшы пасля сябе годнай памяці.

Наталля Аўчарова:

— І ўсё ж больш хварае пытацца на плошча-

Людміла Дударова:

— Ды без прыгляду фонд не застанецца.

Юген Рагін:

— А спрабавалі вы, на суперак усяму, паўдзельнічаць у Музейных форумах? Пад дэвізам, так бы мовіць, “Мы паміраць не збіраемся!”?

Наталля Аўчарова:

— Калекцыя нашых лялек “Дубравушка” на Другім музейным форуме атрымала дыплом. Хоць і няма музея, але пра яго ў рэспубліцы такім чынам ужо ведаюць.

Наталля Маеўская:

— Наша рабочая група створана ў чэрвені 2013 года. У штаце — тры чалавекі: дырэктар, галоўны захавальнік, малодшы навуковы супрацоўнік. Будынак нам не патрэбны. Музей змесціцца ў былым дзіцячым садку. Тут рабочая група і дзейнічае. Першы паверх заняты пад

Іх няма, але яны ёсць

Раённы музей = рабочая група па яго стварэнні

Пакуль у Прушаўку на аўтамабільных прыладжках не турэсты, а валантёры. Але ёсць надзея, што з цягам часу спадзе займець новае жыхарства...

раённы цэнтр рамёстваў, які працуе даўно і вынікова. Другі паверх адведзены пад музей (два пакоі ўжо гатовыя). Суседства РЦР з музеем лічу вельмі удалым. Наведвальнік атрымае цэлы комплекс паслуг, бо на першым паверсе працуюць майстар-класы. Нядаўна займелі двух маладых спецыялістаў, дамарослых, якія пасля адпрацоўкі не з’едучы. Адна дзяўчына, кераміст, скончыла Магілёўскі каледж мастацтваў, другая — Акадэмію мастацтваў у Мінску. Значыць да разьбярства па дрэве дадасца і гліна.

Юген Рагін:

— Шчыра кажучы, не чакаў такога пазітыву. Задумка мне ваша падабаецца, як, зрэшты, і кадравая палітыка... Што ж канкрэтна будзе на другім паверсе былога садка?

Наталля Маеўская:

— Не будзе, а ўжо ёсць. Пасля леташняга рамонт

Пакуль не сышла летняя натура, работнікі культуры ладзяць свята. Ягоная рознажанравасць — гэта галоўны акцэнт сённяшняй аглядавай падборкі ліставання.

Юген РАГІН

Адзел ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі **Дзятлаўскага** райвыканкама паведамляе, што “13 жніўня ў аграгарадку **Раклевічы** прайшло свята мёду. У мядовай эстафеце спаборнічала сем каманд сельскагаспадарчых вытворчых кааператываў. Перамог СВК “Жукоўшчына”. Лепшыя самадзейныя артысты Дзятлаўшчыны выступілі пад акампанемент народнага эстрадна-духавага аркестра “Акцэнт”. Такія свята адбыліся ў кожным СВК. Але былі тыя дзеі непадобнымі адна на другую. У Дварцы ўшанувалі лён, у Круціпачыч — малака, у Вензаўчых — касцю. У Жукоўшчыне 28 жніўня запланавана свята

На людным месцы: аглядавая пляцоўка

Каму крэўскі сувенір?

Падчас святаў лёну і рыбака ў Дзятлаве.

Свята вышыванні ўпершыню прайшло ў ўе.

Экспедыцыя ў “Парк-музей іграўнаўнай гісторыі Сулак”.

адкрыліся дзве музейныя залы. У адной прадстаўлены нашы знакамiтыя лыжкі, (самую вялікую ў свеце можна пабачыць ля ўваходу ва ўстаноў), у iншай зусiм нядаўна адкрылася экспазыцыя "Ад лянiной сцяблiнкі да лянiнага палатна", дзе прадстаўлена лянiное ткацтва. Праз час адкрыюцца залы патрыятычнага выхавання i хатняга побыту.

Марына Лабковiч:

— На "лянiной" экспазыцыi зарабляць пачалi з красавiка. Асноўным заняткам групы застаецца фармираванне фонду. На пастаянным захоўванні ў нас амаль паўтары тысячы прадметаў, 250 — навукова-дапаможны фонд. Самi ведаецца, наколькi гэта карпатлiвая праца — узьць рэч цi калекцыю на захоўванне, апiсаць жожны прадмет... Прыватныя калекцыянеры ахвяруюць нам апошнім часам банiстыку, анiмiзматыку.

Югiн Рагiн:

— Натуральна, фонд будзе павялiчвацца. Цi належныя ўмовы для яго захоўвання?

Марына Лабковiч:

— Гэта праблема не толькi рабочых груп, але i сталых музеяў, ды не толькi раённых. У нас пад фонды адведзены дзве не надта прыстасаваныя для гэтага кладоўкi. Так што рыхтаваць неабходна i iх, а не толькi дадатковыя музейныя залы.

Югiн Рагiн:

— Бачыў, што ў вас шмат унiкальных прадметаў савецкай эпохi. Як збiраецца iх выкарыстаць?

Марына Лабковiч:

— Так, нават грампластiнкi можна паслухаць на радыёле 1955 года. Мяркуем у наступным годзе наладзiць выставу, прысвечаную стагоддзю Кастрычнiцкай рэвалюцыi "Быў год, была эпоха".

Югiн Рагiн:

— Трэба прыехаць паглядзець... Калi музей запрагне на поўную магутнасць?

Замест заканчэння

А выснова — немудрагелiстая. Чалавек заўжды спадзяецца на лепшае. Робатнiк культуры ў гэтай справе — прафесіянал з прафесіяналаў...

Калi не шануеш мiнулае, будучыня заўжды пад пытаннем. Гэта ж пра музей сказана. У Дуброўне спадзяюцца на абласныя дажнiкi, у Астравуцы — на дальнабачнасць мясцовых уладаў, у Ляхавiчах — на паразуменнi замежных калег. Але нiхто пры гэтым не сядзiць без справы. Музеяў пакуль няма, а музейны патэнцыял — развіваецца.

У самым выгодным становiшчы, па маiм меркаванні, бярэзiнскiя музейшчыкi: палова памяшканняў тут запушчаны ў справу. Восць каб толькi не трапiлi яны ў цень суседняга Дома рамёстваў, якi пастаянна нарошчвае тэмпы працы i з дапамогай гiганцкай лыжкi пiярыць сябе далёка за межамi Беларусi.

У самым выгодным становiшчы, па маiм меркаванні, бярэзiнскiя музейшчыкi: палова памяшканняў тут запушчаны ў справу. Восць каб толькi не трапiлi яны ў цень суседняга Дома рамёстваў, якi пастаянна нарошчвае тэмпы працы i з дапамогай гiганцкай лыжкi пiярыць сябе далёка за межамi Беларусi.

Першыя экскурсiі ў залах з экспанатамi будучага музея ў Баранiне.

захаўвання фонду нiдзе ў раёнах, напэўна, няма.

Югiн Рагiн:

— А якi ў вас агульны фонд на сёння?

Марына Праўлiцкая:

— Каля трох тысяч прадметаў.

Югiн Рагiн:

— Фiлiял ёсць, а галаўны музей пакуль адсутнiчае. Вы дырэктар на большую палову вiртуальнай установы?

Марына Праўлiцкая:

— Атрымлiваецца так. Аднак статус юрыдычнай асобы яна мае з 2010 года, калi быў адрамантаваны дом Сваяка.

Югiн Рагiн:

— Чога толькi не бывае ў юрыдычнай практыцы... Астравец цяпер на слыху кi не ў кожнага жыхара Беларусi па прычыне будоўлi АЭС. Кажуць, насельнiцтва горада пастаянна павялiчваецца?

Марына Праўлiцкая:

— Так. Шматпавярховкi растуць, як грыбы.

Югiн Рагiн:

— Без сучасных устаноў культуры ва ўмовах такой урбанiзацыi проста не абiсцiся.

Марына Праўлiцкая:

— Будуцца новы мiкрараён, дзе нам абцяюць стварэнне цэлага комплексу такiх устаноў. З нуля будзе ўзведзены i раённы музей.

Югiн Рагiн:

— А пакуль?

Марына Праўлiцкая:

— Ладзiм у школах раёна музейныя заняткi. Самы папулярны ўрок — "Астравецкая мазаiка". Распавядаем пра унiкальную архiтэктуру нашага краю, потым складаем самаробны пазл на гэтую ж тэматыку. Летам арганiзуем экскурсiйныя паездкi ў Герваты, дзе знаходзiцца касцёл-прыгажун. Экскурсiя, натуральна, платныя.

Югiн Рагiн:

— У экспедыцыi часта скiроўваецца?

Марына Праўлiцкая:

— Толькi ў бок Баранi — для папуаўнення этнаграфiчнай часткi экспазыцыi "Дом Казiмiра Сваяка".

Наталля Маеўская: — Не бяруся адказаць на гэтае пытанне.

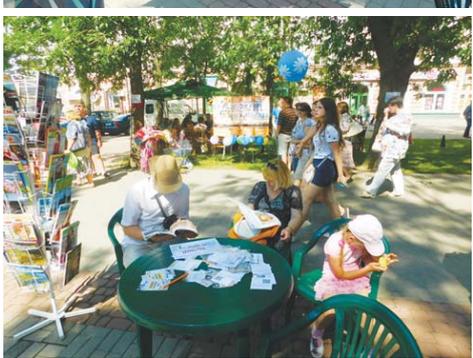
Югiн Рагiн:

— А вось на Астравечыне, як высветлiлася, рабочай групы па стварэннi музея няма, ёсць музей. Праўда, знаходзiцца ён не ў раённым цэнтры, а ў вёсцы Баранi, дзе захаўаўся

дом, у якiм нарадзiўся знакамiты каталiцкi святар i патэ Казiмiр Сваяк.

Марына Праўлiцкая:

— Тамтэйшая экспазыцыя так i называецца "Дом Казiмiра Сваяка". Гэта фiлiял раённага музея, якi толькi збiраюцца пабудаваш. У Астравуцы знаходзiцца толькi адмi-

Падчас бiблiяфесту "Нас на хiмне Магiлёў" працавалi крозвiтныя плягоркi для дзяцей i моладзi.

яблыку, 25 верасня ў Белгурне — бульбяныя ўрачыстасцi... Iнакш кажучы, мясцовыя работнiкi культуры ў шапку не спяць.

Начальнiк аддзела iдэалагiчнай работы, культуры i па справах моладзi **Дрыбiнскага** райвыканкама Алена Рабкавец распавяла, што сёння ў раённым цэнтры адбудзецца VI рэгiянальны фестываль народнай творчасцi, народных промыслаў i рамёстваў "Дрыбiнскiя таржкi".

Гэты тыдзень на **Воранушчыне** прайшоў пад дэвізам "Суквецце талентаў Воранушкага краю". Пра гэта напiсала дырэктар Раённага цэнтру культуры i народнай творчасцi Iрына Камiнска. Сярод самых яркiх праектаў тыдня: акцыя "Бясплатны iнтэрнэт" у райбiблiятэцы, фотавыстава "Кола народных традыцый", майстар-клас па дзвюхасноўным ткацтве ад народнага майстра Станiслава Мiхана, свята вёсак Асавi i Пелясы ў рамках праекта "Будзь зда-

ровы, гаспадар, будзь здарова, гаспадыня".

Пра бiблiяфест "Нас на хiмне **Магiлёў**" напiсала загадчыца аддзела абслугоўвання i iнфармацыi Цэнтральнай гарадской бiблiятэки iмя Карла Маркса Святлана Мiхеенка. "Працуючы над такім маштабным мерапрыемствам, — кажа яна, — хацелася, з аднаго боку, звярнуцца да традыцый беларускай культуры, з другога, — падарыць людзям свята". Працавалi падворкi для моладзi i дзяцей, якiя прапаноувалi iнтэлектуальныя гульнi i анімацыйныя дзеi, заснаваныя на лiтаратурных творах. Была арганiзавана выстава "Мова беларускага арнаменту, або Старадаўнiя сiмвалы шчасця".

Мiкалай Шаўчэнка распавёў пра метадычныя заняткi супрацоўнiкаў **Беларускага дзяржаўнага музея гiсторыi Вялiкай Айчыннай вайны** ў Рубяжэвiчах, дзе знаходзiцца месца масавага знiшчэння яўрэяў. У сядзiбна-паркавым ком-

плексе "Парк-музей iнтэрактыўнай гiсторыi Сула" супрацоўнiкi музея пазнаемiлiся з экскурсiйна-анiмацыйнай праграмай. Быў вывучаны вопыт выставачайнай, рэдакцыйна-выдавецкай i рэкламнай дзейнасцi паркамузея. Метадычныя заняткi арганiзаваў прафсаюзна камiтэт музея на чале з Людмiлай Манкевiч.

Заўтра ў вёсцы **Крэва**, што на **Смаргоншчыне**, запланаваны свята "Пад знакам Лялiвы" i фэст "Керамiка Крэва". Пра гэта распавяла спецыялiст па сувязях праекта "Кластарны падыход i iнфармацыйныя тэхналогii для мясцовага кравання i ўстойлiвага развiцця сельскiх тэрыторый" Марына Сiвашава.

Загадчыца аддзела народнай творчасцi **Лiўскага** цэнтру культуры i волнага часу Лiлiя Кiшкель пiша: "У нашай установе ўпершыню адбылося свята "Вышыванка — пасанне праз стагоддзi". Аддзельнi сектары культурна-масавай работы

Югiн Рагiн: — Атрымлiваецца, у вас адзiная праблема...

Марына Праўлiцкая:

— ...адсутнасць музейнага будынка ў райцэнтры.

Югiн Рагiн:

— Як вырашаецца музейнае пытанне на Ляхавiччыне?

Мiкалай Дабрынец:

— Сёлета стварылi рабочую групу. Спачатку трэба было разабрацца з будучым музейным будынкам. Першым у спісе стаяў былы касцёл на тэрыторыi райбальнiцы, калi некалi размяшчалася палiклiнiка. Але эксперты прыкiнулi, што рэстаўрацыi бюджэт не пацягне. Другi аб'ект — будынак аховы, частка штату якой пераехала. Калi пiярэбары скончацца цалкам, мы можам выкарыстаць памяшканнi пад музей. I трэцi варыянт, самы для нас жаданы — сядзiба Рэйтанаў у Грушаўшчы. Цяпер там афармлююцца ахоўныя зоны — выкарысталi для гэтага немалыя сумы. Мяркуем разам з палкамай рэзавіваць праект адраджэння сядзiбы ў рамках трансгранiчнага супрацоўнiцтва. Калi ўсё атрымаецца, распачнецца фiнансаванне работ. Можна казаць, што ўжо цяпер сядзiба займала новае жыццё: гэтымі днямi тут ладзiцца свята традыцыйнай культуры "3 крынiцi спрадвечных".

Югiн Рагiн:

— Цалкам згодны, Грушаўка — месца сакральна-бранавае i для фэстаў-свят, i для музейнай дзейнасцi. Але самае галоўнае — у вас ёсць з чаго выбiраць. Чым зараз група занята?

Мiкалай Дабрынец:

— Высветлiлi крынiцы папуаўнення музейнага фонду. Музейныя куцкi цi грунтоўныя экспазыцыi ёсць у сельскiх дамах творчасцi, у школах, каледжы. Гэты музейныя прадметы i стануць асновай нашага фонду.

Падрыхтаваў Югiн РАГIН

Тактыка культурнага развіцця

Ёсць, але...

Дзе знайсці культурны "прыстанак" сталічнаму студэнту, калі ён вяртаецца на лета ў родны раённы цэнтр? Чым заняцца, акрамя бабулінага гарода? Зразумела, што ў буйным горадзе мерапрыемстваў больш, але і ў мястэчках моладзі ёсць чым заняцца, проста многія нават не ведаюць пра тое, што адбываецца ў іх пад носам.

Скажам, Іўеўскі раён. У рамках Дня моладзі тут адбыўся фестываль фарбаў "Холі", забег нявест і ўзнагароджанне лепшай моладзі краю (рабілася паводле характарыстыкі кіраўніка на месцы працы). Самае цікавае, на мой погляд, — забег нявест, у якім маглі паўдзельнічаць усе ахвотныя незамужнія дзяўчыны ў вясельных сукенках. Выглядалі дзяўчыны ў беласнежных пышных сукенках так, быццам такім чынам жадаюць паскорыць жаніцьбу. А пераможца, дарчы, атрымала прыз і танцавала з жаніхам павольны танец.

Таксама маладыя людзі ў Іўеўскім раёне могуць паўдзельнічаць у конкурсах і гульнях, якія ладзяцца звычайна на святы. Ці, напрыклад, правесці час на мерапрыемствах і акцыях, прысвечаных здароваму ладу жыцця. Так, нядаўна праводзіўся танцавальны флэшмоб да Дня адмовы ад курэння, а таксама акцыя "Памянай цыгарэту на цукерку" і гэтак далей. (Цікава, дарчы, ці сапраўды такая акцыя можа паўплываць на свядомасць маладых курцоў?)

Як знайсці культурны "прыстанак" для моладзі ў маленькім горадзе

Аматыры танцаў могуць зазірнуць на пенна-лазернае шоу, якое бывае таксама на святы. А вось клубы, куды моладзь можа прыйсці танцаваць у звычайнай выхадняй, у мястэчку цяпер няма. Калісьці быў, але з-за малой колькасці наведвальнікаў (прынамсі, такую прычыну ведаю я) яго зачынілі. Таму па суботах маладыя людзі выязджаюць танцаваць у суседнія вёскі, дзе таксама існуе праблема: вельмі часта клуб прапануе досыць старомодную музыку (а мода цяпер, зразумела, змяняецца ой як востра-генна). Асабліва цяжка заставацца і на такіх дыска-тэках, астатняя большасць не ведае, куды падзець сваю энергію.

У наш час усё большую папулярнасць набіраюць падарожжы па Беларусі. Тым, хто любіць вандраваць, Іўеўскі раён можа прапанаваць пра-

ехацца па "Залатым кальцы" і паглядзець на выдатныя мясціны роднага краю. Гэта і Жамыслаў з сядзібай Умястоўскіх, і Дуды з драўляным касцёлам, пабудаваным яшчэ ў 1772 годзе, і Геранёны з руінамі старога замка, і Трабы з гісторыяй чатырох касцёлаў... Каб паўдзельнічаць у такой экскурсіі, трэба звярнуцца ў Іўеўскі музей нацыянальных культур, а каштаваць вандроўка будзе 40 рублёў.

Іўе таксама не абышла мода на квесты. Нядаўна быў арганізаваны цікавы квест на веданне горада. Удзельнічалі дзве каманды, для якіх былі зроблены асаблівыя маршруты. Калі будучы зацікаўленыя, квесты абяцалі праводзіць часцей, толькі наўрад ці зацікаўленыя з'явіцца: квест правялі адзін раз, а інфармацыя пра планы аб наступным пакуль няма. Ды каб замкнёнае кола не атрымалася на выхадзе: квесты не робяць, таму што няма ахвотных, а іх бракуе, бо яны нічога не ведаюць пра такую матчымасць.

А вось маладым спецыялістам, якія прыезджаюць у Іўеўскі раён, пашанцавала: для іх арганізацыя ўрачысты прыём. Ім уручаюцца пасведчанні, а таксама сувеніры. Нярэдка для іх робяць святочны стол і арганізуюць конкурсы. На жаль, пасля адпрацоўкі яны нячаста застаюцца, таму што не бачаць перспектывы ў маленькім горадзе.

Так што цікава і з карысцю правесці час можна не толькі ў вялікім горадзе. Мерапрыемствы ёсць, проста часам пра іх не так лёгка даведацца. Маладыя людзі шмат часу праводзяць у сацыяльных сетках, таму большую частку рэкламы трэба скіраваць туды. Балазе яна бясплатная і вымагае выключна крэатыўных намаганняў устаноў ды яе супрацоўнікаў. Гэта, напрыклад, стварэнне розных суполак, дзе будзе падагравацца цікавасць да падзеі. Яшчэ адна праблема: калі рэклама і ёсць, то яна часта зроблена так, што нікога не можа прывабіць, таму што напісана сухім "канцылярытам" пра месца, час і падзею. Лепш напісаць проста і зразумела, паказаць самыя цікавыя аспекты, заінтрыгаваць. Адным словам, зрабіць рэкламу, а не паведамленне. Няблага, каб моладзь сама як найбольш удзельнічала ў падрыхтоўцы мерапрыемстваў: усё ж ніхто не зробіць для маладых людзей лепш, чым яны. А калі такой магчымасці няма, павінна адбывацца пастаяннае камунікаванне арганізатараў з хлопцамі і дзяўчытамі ў розных суполак, каб вывіць іх зацікаўленасці. Можна, у такім выпадку ахвотных удзельнічаць у розных гульнях, конкурсах і канцэртах будзе нашмат больш. Урэшце, не выключна, што такая супольнасць ёсць, а я іх не адшукала.

Віталіна БАНДАРОВІЧ,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ

Александр Міхайловіч, 3 сэрэй "Сталь мужчынаў"

Чацвёртая па ліку выстава "Анатомія", якая прайшла ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў, парвала некалькі шаблонаў. Пра альтэрнатыўныя падыходы да цялеснасці і ўмоўнасці канонаў прыгажосці гаворыць куратарка праекта Дзінай ДАНИЛОВІЧ.

Ілья СВІРЫН

Анатомія "Анатоміі"

Дык вось, пра шаблоны. Мала таго, што тэмай стала не жаночае цела, а мужчынскае, дык і дэманстравалася яно без фігавых лістоў. Месцам дзеяння стала дзяржаўна-пляцоўка, а іх у пэўных колах прынята папракаць у цэнзуры ды ханжастве. Але самае важнае бадай у тым, што праект атрымаўся не скандальным, а па-інтэлігентнаму аналітычным. Гэта была мастацкая выстава "з элементамі эротыкі", а не выяўленне ў публічнай прасторы чыхіскіх інтымных дзвіжэнняў фантазіі. Між іншым, падобнага меркавання прытрымліваюцца і члены Рэспубліканскай экспертнай камісіі па прадукцыі прапаганды парнаграфіі, гвалту і жорсткасці, якія азнаёміліся з матэрыяламі выставы раней за яе наведвальнікаў. Ды і самі глядачы (з катэгорыі "18+"), падобна, такім чынам яе ацанілі — прынамсі, ніхто з іх не скардзіўся.

— Зважаючы на тэматыку, нельга абмінуць пытанне цэнзуры. Наколькі гэты фактар уплываў на фармаванне экспазіцыі?

— Ніколькі. Як куратарка, я задумалася пра ідэйную і мастацкую ўзаемааспалучальнасць аўтараў ды іх праектаў. Ніводзін з іх не быў адрывнуты па меркаваннях цэнзуры. Наколькі мне вядома, многія і сапраўды лабіююцца працаваць з гэтай тэмай, чакаючы ўзнікнення цяжкасцяў або адступачкоў адразу пасля іх з'яўлення. Але, як высвятляецца, паразуменне можна дасягнуць. РЭК узгадніла дэманстрацыю ўсіх работ, прызнаўшы іх творамі мастацтва.

— Аголенае цела выяўляецца ў мастацтве ці не з пачатку яго існавання. Але раней мастакоў было мала, глядачоў у іх такса-

ма. Сёння ў ролі стваральніка і спажывацтва выяваў можа адчуць сябе літаральна кожны, і таму цэляў у інфармацыйнай прасторы багата. Ці няма тут "перавытворчасці" і дэвальвацыі ўспрыяцтва?

— Справа не ў колькасці правакацыйных элфі, а найперш у падыходзе да праблематыкі цялеснага. Сучасны чалавек успрымае цела ў двух аспектах — побытавым і публічным, дзе яно зазвычай выступае як сексуальны аб'ект. Акурат пад такім соусам яго падаюць на тэлебачанні, у інтэрнэце, на рэкламных плакатах... Пра магчымасці іншага разумення гэтай тэматыкі многія проста не думаюць. Уласна, выстава і ставіць задачу засведчыць, што яны ёсць. Мы кажам пра цела, уключаючы ў соцыум, пра цела як пра ўвасабленне ўнутранага стану, пра цела як сродак самавыяўлення... Урэшце, праблематыку цялеснага можна адлюстроўваць без непасрэднай дэманстрацыі цела.

— А чаму менавіта мужчынскае цела?

— Гістарычна так складалася, што яно нібы выпадае з поля зроку: усё дзюкіі вядуцца пра цела жаночае. Хацелася пераадолець дыскрымінацыю. Тым больш, зварот да такой негаласна табуяванай тэмы дазваляе ўзняць новыя пытанні і канфілікты. Бо, як лёгка пераканацца, пэўныя стэрэатыпы даўно прыклеклі не толькі да жаночых целаў, але і да мужчынскіх. Як сведчыць выстава, мужчына па-ранейшаму успрымаецца як герой-імя, адсюль і культ арміі, спорту... Праекты "Анатоміі" выяўляюць маскулінныя стэрэатыпы, крытыкуюць іх абрушу на адрэчваюць. Мы ў

Андрэй Дубінін. "Алостал Пётра"

3 сэрэй Максіма Шуміліна. "Без назвы"

ват для саміх аўтараў. Таму падзел праекта на сегменты — усваядомленая непазбежнасць, абумоўленая яго шматгаласнасцю.

— Аголенае цела ўспрымаецца як танны этапак — маўляў, няма што сказаць. Герой твайго фотапраекта "Да" проста распаўсюджае...

— Ім ёсць што сказаць, і яны гэта кажуць — не толькі ў сваіх тэкстах, якія суправаджаюць кожнае фота, але і самім учынкам. Сутнасць праекта ў тым, што шэраг мужчынаў розных узростаў і прафесій атрымалі маю прапанову распрацаваць да той ступені, на якую яны самі здольны. У выніку мы займелі карысны досвед, прычым не толькі яны, але і я. І найперш тое досвед узаемадзеяння — менавіта на ім і грунтуваўся праект. Ёсць такія трывалы стэрэатыпы, згодна з якім мадэль — не больш чым марыянетка ў руках фатографара, а яе аголенасць ніколі не можа быць вынікам уласнага выбару, але толькі акту куллі-продажу або нейкіх праваў сацыяльнага гвалту. Мне хацелася такі стэрэатып аспрэчыць.

— Хіба той стэрэатып не адпавядае рэальнасці?

— У пэўнай меры. Прыкладам, калі мне замаўляюць фэшн-здымкі, дзе ўжо вызначаны і сюжэт, і антураж, і выгляд мадэлі, ды і саму мадэль я бачу ўпершыню і нічога пра яе не ведаю. Але мне нецікава ўзаемадзеянне з мадэлямі, якія ўспрымаюць сябе як лялькі. У кадры для мяне цікавы чалавек — а гэта не толькі цела, але і асоба, якая мае ўнутраны свет, прычым і ўяўленні пра жыццё. І той характар узаемадзеяння, які ўсталяваецца паміж фатографам і мадэллю, адразу бачны на саміх фота.

— Тым не менш, сёння дэманстрацыя аголенага цела трапляе пад крытыку не толькі з боку кансерватараў, але і прагрэсіўцаў, а паняцце "аб'ектывацыя" ўжываецца ўсё часцей, прычым часам у даволі бяскрыўных выпадках...

— Мне пастаянна даводзіцца чуць папяркі на гэты конт. Лічу, што ў пэўнай меры яны з'яўляюцца вынікам свайго кшталту прафесійнай дэфармацыі, якая прымушае чалавека ўспрымаць усё праз пэўны фільтр, і таму дыскусія пераходзіць з поля мастацтва на нейкую іншую ніву: той жа фемінісцкай ідэалогіі. Я ж застаюся на полі мастацтва, а яно існуе ў сваім вымярэнні.

Дзіна Данилович / фота Сяргея Ждановіча

На "кухні" праекта "з элементамі эротыкі"

чарговы раз ставім пытанне пра этызгоднасць тых ці іншых канонаў прыгажосці.

— Хіба яны не былі заўсёды?

— Для мяне любы канон і стандарт падаюцца сумнымі, бо галоўнае — індывідуальнасць і асабовасць.

— Як заўсёды, "Анатомія" аб'яднала досыць шмат розных па ўсемагчымых крытэрыях аўтараў — што стала нагодай для папяркі ў браку экспазіцыйнай цэльнасці...

— Ёсць падыход, згодна з якім мастацкі праект з'яўляецца стопрацэнтным куратарскім вызначаннем, дзе прадстаўленне ў экспазіцыі творы з'яўляюцца не больш чым ілюстрацыяй генеральнай ідэі. Для мяне гэта неўласціва: я паважаю тых мастакоў, з якімі працую, і прыслухоўваюся да іх меркаванняў. Адпаведна, і сваю задачу фармулюю іначай: стварыць поле для ўзаемадзеяння, на якім раз-пораз амаль знянучу вырастаюць і новыя зсэнсы, нечаканыя на-

РУМУНІЯ

Падчас кожнага замежнага падарожжа міжволі параўноўваеш мясцовыя тэндэнцыі ў сферы культуры з айчыннымі. Сёлета я вандрую ў Румынію не стала выключэннем. Як і некалькі гадоў таму, у тэндзе застаецца народная традыцыйная культура.

Кастусь АНТАНОВІЧ

Пачну з падабенства. Тыя ж стылізаваныя вышыванкі з надзвычай падобнымі да беларускіх арнаментамі можна пабачыць і ў фірмовых буцілках Бухарэста, і ў асартыменце вулічных гандляроў на марскім узбярэжжы. Але часцей за ўсё — на саміх румынах, якія з задавальненнем набываюць модную і патрыятычную вопратку.

Хочацца згадаць публікацыю трохгадовай даўніны, калі, пабываўшы ўпершыню ў Румыніі, я з захапленнем апавядаў пра дзейнасць двух нацыянальных этнакультурных тэлеканалаў, якія кругласутачна трансліруюць выступленні народных музыкантаў і спевакоў, распавядаюць пра традыцыйную культуру. Тады было ўзята пытанне пра стварэнне аналагічнага праекта і ў Беларусі. Тым больш, кошт пытання склаўся не больш за гадавы бюджэт сярэднястацыянага раённага футбольнага клуба. Такі статус кво захаваўся па сёння, а ідэі засталіся ідэямі. Але размова пра іншае. Якое стаўленне да народнай культуры ў грамадстве дзвюх краін? Ці прыядзе беларускі глядач на выступленне фальклорнага калектыву, скажам, з Салігорскага раёна? А румынскі — на прадстаўленне гурта з-пад Брашава?

Адказ на гэтыя пытанні я знайшоў на чарнаморскім узбярэжжы, дзе кожны вечар адбываліся выступленні фальклорных гуртоў з усёй Румыніі. Праходзіла гэта дзейства ў межах фестываля "Спявае і танчыць Дабруджа", а дакладней, яго рэспекцыі, якая доўжыцца з першага ліпеня па дзясятка верасня. У самім фестывалі, які адбываўся напрыканцы

...ды Босніі і Герцагавіны. / Фота Алены ЛЯШКЕВІЧ

Калі фестывалы прыходзіць да цябе

Падчас фестывалю ў Румыніі... / Фота Кастуся АНТАНОВІЧА

чэрвеня, удзельнічалі больш за 500 прадстаўнікоў фальклорных калектываў з Румыніі (у тым ліку з паўночных рэгіёнаў Сучавы і Брашава). Выступленні адбываліся на чатырох сцэнічных пляцоўках курортных гарадоў, размешчаных побач, прыцягваючы ўвагу багатай колькасці турыстаў. Прынамсі, у тыя дні, калі наведваў выступленні, устаноўлены пад гэты фестываль трыбуны былі запоўнены цалкам. Яшчэ з пару соцен чалавек размясціліся на лавах побач або стаялі. Ды і чаму ж не прыйсці глядачам, калі пад вечар сонца збавіла сваё спякотае ўздзеянне, а перад табой выступае таленавітая сімпатычная моладзь, якая шануе сваю культуру? Нават а дзясяткі вечара, пасля заканчэння канцэрта, грамада жадала і чакала працягу. Пры гэтым ніякіх п'яных кампаній, броду, гэтаксама

як і паліцэйскага кантролю, не было заўважана. Што немалаважна, гасцінцы, вілы і пансіянаты аднаго з гарадоў, Эфарыі Суд, забяспечылі бясплатнае пражыванне і харчаванне для удзельнікаў фестывалю — з-за жадання прапанаваць турыстам і наведвальнікам адметную аўтэнтычную культурную трыбуцыю. І зарабіць на добрым настроі апошніх.

Убачанае ў Румыніі прадэманстравала цікавы падыход да папулярызавання народнай культуры, калі не чалавек едзе на фестываль, а фестываль да чалавека. Адаптаваць не трэба думаць, дзе гэтка чалавека размясціць і накарміць, чым займаць цягавы дзень. Для ўсяго гэтага тут створана выдатная інфраструктура. Можна, варта такім шляхам паспрабаваць пайсці і нашай краіне, ладзячы фестывалі ў курортных зонах —

на той жа Нарачы ці Браславах. Ды і ці мала ў Беларусі такіх мясцін?!

БОСНІЯ І ГЕРЦАГАВІНА

Сёлета мне пашанцавала трапіць на маладзёжны абмен для музыкантаў, што цікавіцца фальклорам, "Ethno Bosnia-Herzegovina". Ён праішоў у Тузле, трыім па памеры горадзе Босніі і Герцагавіны. Такія ж імпрэзы пад брэндам "Ethno" ладзяцца шмат дзе ў Еўропе, а таксама ў Аўстрыі, Індыі ды Угандзе. Яны будуцца па адным прынцыпе: прадстаўнікі розных краін прапануюць астатнім удзельнікам для развучвання фальклорныя мелодыі, пес-

ні ці танцы, і потым творы выконваюць усе разам. На "Ethno Bosnia-Herzegovina" вывучае за дзень мы дэманстравалі на плошчах Тузлы, дзе адпачываюць мясцовыя жыхары і турысты.

Алена ЛЯШКЕВІЧ

Абвесткі пра падзею вісели па ўсёй Тузле, жыхары ведалі, што сто музыкантаў з дваццаці краін вучацца штодня, можна прыйсці іх паслухаць на рэпетыцыю ці ўвечары, на канцэрце. Рэпетыцыі за ўвесь тыдзень наведвала толькі адна сям'я і мэр горада, Ясмін Імавіч. Зразумела, што апошні — па службе. Хаця ў прамове спадар Імавіч падкрэсліў, што бачыў музыкантаў за дзень да таго на канцэрце, але хацеў паглядзець менавіта на працоўны працэс. Канцэрты ў горадзе прыцягвалі ўвагу. Нават бегучы па справах, складана не затрымацца, пачуўшы аркестр са ста чалавек, а калі проста гуляеш — то тым больш. Афіцыйна, на сцэне і з мікрафонамі, праходзіў толькі канцэрт у апошні дзень. Астатнія выступы адрозніваліся ад звыклых выступаў вулічных музыकाў толькі колькасцю удзельнікаў (дакладная статыстыка — 102 з 18 краін). Такі напаянефармальны выхад музыकाў "у людзі" цікавы і ім самім, і гораду, які становіцца больш прывабным для турыстаў, і, што найбольш істотна, для мясцовых жыхароў.

З аднаго боку, вопыт вулічных фестываляў у Беларусі ёсць. Але непараўнальна больш імпрэз, нават у цёплую пару года, праходзіць у памяшканнях. Ці на сцэне, дзе артысты аддзелены ад публікі. У выкарыстанні сцэны свае плюсы: выступаюць, прынамсі, добра бачаць не толькі першыя шэрагі глядачоў. Але нефармальнае атмасфера знікае, перад намі — артысты з глядачамі замест вулічных музыकाў ды мінакоў.

Усе мелодыі падчас маладзёжнага абмену развучваліся на слых, без нот. З аднаго боку, гэта быццам бы адсылае да традыцыйнай культуры, дзе веды (ва

ўсіх сферах, не толькі ў музыцы) перадаваліся ад майстра вучню напрасці, без пасярэдніцтва нотнага ці якога іншага запісу. З іншага боку, такі шлях развучвання паказвае на вельмі высокі ўзровень падрыхтоўкі удзельнікаў. На пытанне, куды ж хочучы бачыць на гэтай імпрэзе, прафесіяналаў ці аматараў, галоўны арганізатар "Ethno Bosnia-Herzegovina" Нэзім Цініч адказаў, што галоўнае — жаданне прыхаць, любіць да фальклору. "Некаторыя толькі "падбіваюць" рытм, а іншыя здольныя весці самую складаную мелодыю. Рух "Ethno", які сёння разросся да імпрэз па ўсім свеце, пачынаўся ў 1990-м з ініцыятывы шведскага музыкі, які збіраў людзей для супольных імпрэзаў на аснове фальклорных мелодый", — зазначыў Цініч.

Пачуўшы, што "Ethno" вырасла са шведскай ідэі, я ўзгадала, як шмат там рэгіянальных фальклорных імпрэз. Выраз кшталту "музыканты, што граюць фальклор і сабраліся, каб імпрэзаваць разам" у шведскай мове перадаецца адмысловым словам "spelmansstamma". Ледзь не ў кожным горадзе Швецыі ёсць супольнасць, што цікавіцца фальклорам, круглы год ладзіць міні-канцэрты, вечарыны традыцыйных танцаў, супольныя спевы. Памяшканні пад імпрэзы, дарчы, часта даюць установы культуры — музеі на вольным паветры, бібліятэкі. Старыя будынкі ў скандынаўскіх скансэнах жывуць сваім жыццём: часта змяшчаюць акрамя экспазіцыйных пакояў крамы, майстэрні, залы для імпрэзаў, прыватныя кватэры.

На мой погляд, здольнасць імпрэзаваць, выступаць у нефармальнай абстаноўцы, ментальна пакінуць сцэну — тое, чаго часам не стае беларускім прафесійным і самадзейным музыкам. "К" з задавальненнем друкуе ўражаны работнікаў культуры ад наведвання межэжных імпрэз. Дзяліцца досведам з калегамі, можа быць, не ўсе і не адразу, але ідэі знойдуць пляцоўкі ды актывістаў для рэалізацыі!

К

Рэальная сфера (Заканчэнне. Пачатак на старонцы 6.)

Апошнім часам сталі распаўсюджвацца тэатралізаваныя канцэрты, прычым самых розных відаў. Адна з найбольш адданных прыхільніц такой формы — салістка Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра Лідзія Кузьміцкая, якая некалькі гадоў запар ладзіць свае творчыя вечары менавіта такім чынам, спалучаючы вакальныя спевы з акцёрскімі міні-маналагамі. У якасці апошніх могуць быць і вершы, і ліставанне, што мае дачыненне да выконваемых твораў, і вытрымкі з даследчай літаратуры.

А "Музычная гасцёўня" ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі! Яе ініцыятар і нязменная вядучая Таццяна Старчанка выступае сапраўднай "гаспадыняй" гэтага "музычнага салона". Нават калі выступленне ладзіцца на валькай сцэне, адчуванне "салоннасці" ў высокім сэнсе гэтка слова, асаб-

Новы фармат — ранейшы "нефармат"

лівай сардэчнасці, "камернасці", быццам звяртаюцца асабіста да цябе, не знікае. Можна згадаць і іншыя філарманічныя праекты, у тым ліку на чале з Аляксандрам Ансімавым і Дзяржаўным акадэмічным сімфанічным аркестрам Беларусі, якім майстра кіруе, заснавання на сінтэзе з літаратурным тэатрам, відэа, жывапісам, нават навукай. Такія вечары галоўны дырыжор зрабіў сапраўдным "брэндам" свайго калектыву. Узнікаюць і больш камерныя прыклады сінтэзы, дзе фартэпійная музыка, прычым у выкананні славутага Аляксандра Музыкантава, яднаецца з псіхалогіяй, медыцынай.

Ну, а разнастайныя тэматычныя вечарыны — увогуле цудоўны пляц для любых фантазій, у тым

ліку рэжысёрскіх. Дададзім, што згадаць Музычны дом "Класіка" пачаў добра "спецыялізавацца" на падобных тэматычных праграмах, паказваючы іх не толькі ў сталіцы, прычым на розных пляцоўках, уключаючы музей-сядзібу ў Лошыцкім парку, але і па іншых гарадах Беларусі. Аляксандр Чахоўскі неаднойчы выступаў і ініцыятарам класічных флэш-мобаў. Адзін з нядаўніх, нагадаем, праходзіў у сталічным гандлёвым ценяры непадалёк ад вакзала — напрыкладні "Класікі ля Ратушы...": оперныя спевакі выступілі "у ролях" наведвальніка, афіцыйнага каварня, супрацоўніка кінаатэатра...

Польскі інстытут у Мінску, зольны на ўсялякага роду "кратывыя", чарговы "Дзень нараджэння Фры-

дэрыка Шапэна" святкаваў у згаданым вышэй гандлёвым ценяры "Сталіца" (дарэчы, яшчэ да пачатку апісаных "субот" з вучнёўска-лаўрацкімі выступленнямі). Акрамя ўласна музыкі вялікага класіка (і, вядома, аповеду пра кампазітара), арганізатары далучылі яшчэ беларускую анімацыйную стужку "Шапэн" з цыклу "Казкі старога піяніна" — з запрашэннем рэжысёра Ірыны Кадзюковай. А яшчэ — максімальна ўключылі інтэрактыў: праводзілі конкурсы, віктарыны — з прызмам, зразумела. А ў фінале святкавання выкацілі вялізны торт — і запрасілі прысутных на дэгустацыю.

А самім слабо?

Інтэрактыў — увогуле бяспройгрышы варыянт. Каб прадэманстравалі яго магчымасці, на прэс-канферэнцыі, прысвечанай "Класіцы ля Ратушы...", журналістаў запрасілі "падыграць" на ўдарных інструментах ансамбля

"Класік-Авангард", а пасля яшчэ і "прадырыжыраваць". А на адным з канцэртаў праекта "музыкантамі" выступалі гледачы — гэтак жа, як гэта было і ў філармоніі, на адным з канцэртаў праекта "Класіка" — гэта класна! Дзяржаўнага камернага аркестра Беларусі на чале з Яўгенам Бушковым. У такт музыцы прысутныя на плошчы чырылі, квакалі, удзіхалі, хрыпелі, шымацелі праграмамі ды іншымі лісткамі паперы — усё па загадзе дырыжора (і задуме расійскага кампазітара Міхаіла Бронера).

Штосці падобнае прапаноўваў у свой час знакаміты англійскі кампазітар XX стагоддзя Бенджамін Брытэн — аўтар уласнай педагагічнай метадыкі. На такім жа інтэрактыве будоваў музычнае выхаванне Дзмітрый Кабалеўскі. Прыклады можна працягваць да бяскончасці. Дык давайце іх рэалізоўваць! Не ў адзіным жэмплеры, і не ў некалькіх, а куды часцей.

К

У Кракаве выйшла кніга "Сем месяцаў у Расійскай Польшчы ў 1863 годзе". У ёй змешчаны дзённік брытанца Фартэкс'ё Андэрсана, перакладзены з англійскай мовы на польскую. Аўтар апісаў візіт да свайго сябра, шляхціца Аляксандра Біспінга, у вёскі Масалыны і Вярэйкі Ваўкавыскага павета падчас паўстання 1863 года. Пад "Расійскай Польшчай" Андэрсан мае на ўвазе ў тым ліку і беларускія тэрыторыі Рэчы Паспалітай, якія ў выніку падзелу 1772, 1793 і 1795 гадоў адышлі да Расійскай імперыі. "К" прапануе некалькі вытрымак з дзённіка брытанца.

Алена ЛЯШКЕВІЧ

Андэрсан з Біспінгам пазнаёміліся ў Боне, дзе наш зямляк вучыўся ў універсітэце. Кантактачы са святаром Фартэкс'ё, студэнт удаканалнаваў валоданне англійскай мовай. На гэтай глебе наш шляхціц і англійскі святар пасябравалі, і Біспінг запрасіў Андэрсана ў свой маёнтак, каб працягнуць навучанне. У ноч на 23 студзеня 1863 года ў Варшаве выбухнула паўстанне, але гэта не спыніла Андэрсана і 26 лютага ён выпраўляецца па маршруце Бон — Берлін — Тэў — Крулевец (сучасныя Калінінград) — Вільня — Гародня — Вярэйкі.

У дзённіку Андэрсан апісвае гарады, што бачыў па дарозе, жыццё ў час паўстання 1863 года ў Ваўкавыскім павеце, Вільні і Гародні, свой арышт і знаходжанне ў Гарадзэнскім астрагу, прыводзіць звесткі па этнаграфіі. Карацей, занатоўвае ўсё, што бачыць і што чуе.

Цікава склаўся лёс дзённіка. Ён быў апублікаваны ў Лондоне ў 1864 годзе, адразу па вяртанні аўтара на радзіму. Мабыць, Андэрсан дастаў асобнік кнігі сябру ў Масалыны. Вядома, што фаліант захоўваўся ў архіве ардынацыі да 17 верасня 1939 года. Падчас Другой сусветнай вайны сляды архіва губляюцца.

Сям'я Біспінгаў цяпер раскідана па свеце. У 2012 годзе Аляксандр Біспінг з Манрэала знаходзіць выданне 1864-га года ў інтэрнэце, пра што інфармуе кузана Адама Біспінга з Кракава. Той і перакладае дзённік на польскую мову.

■ ■ ■

Ваўкавыск Андэрсан апісвае як "невялікае мястэчка", дзе яму

Напевае Орда. Сябіба Біспінга ў Масалынах.

"Віскі" з Ваўкавыска і дамы, што кланяліся селяніну

Брытанец аб паўстанні 1863-га і этнаграфіі Ваўкавышчыны

асабліва запомніліся рэлігійныя святы: "... у Ваўкавыску, як і ўсюды, увесь гандаль у руках яўрэяў. Яўрэйскае свята Шаваут супала па часе з нашым Спасаннем Духа Святога, і таму ў гэты дзень у Ваўкавыску было больш спакойна, чым звычайна. Усе жыхары шапчалі вясельнае свята, што звычайна дзяліцца яйкама аб'ядноўвае ўсе слаі грамадства: "Нават дамы з вышэйшага са слоў ямусяць пакланіцца селяніну, калі той захоча з імі падзяліцца яйкама". Згадваюцца яйкі і парцалены, што даравалі адна адной на Валікдзень шляхціцкі.

На нашу Тройцу... якая па рускім [юліянскім] календары прыпала на польскае Спасанне Духа Святога, быў у Вярэйках, дзе ўся вёска, каля трох тысяч чалавек, для ўдзелу ў так дарагім ім свяце сабралася ў касцёле і вакол яго. Адусюль з'ехаліся брычкі, куды было запражана па два і нават па шэсць коней, а за імі — шэраг сялянскіх вазоў даўжынёй каля мілі, некаторыя прыехалі на конях. Было так цесна, што задушылася трое дзяцей на руках у матак. Набажэнства адпраўляла сем ксяндзоў".

Уразіла англійскага пастара, што на Валікдзень дужа шмат елі: "не менш за трыццаць страў: індычына, вандліна, свіныя лычы... ягняты, запечаныя цалкам,

баранія лыткі, гусі, рабчыкі, глушцы, зайцы, мясныя філе з рознай начынкай, пірожныя і мусы, віны і каньякі". Падрабязна апавядае пра разгаўленне яйкама, праводзіць паралелі з вядомымі яму нямецкімі звычаямі. Падкрэслівае, што звычай дзяліцца яйкама аб'ядноўвае ўсе слаі грамадства: "Нават дамы з вышэйшага са слоў ямусяць пакланіцца селяніну, калі той захоча з імі падзяліцца яйкама". Згадваюцца яйкі і парцалены, што даравалі адна адной на Валікдзень шляхціцкі.

■ ■ ■

Вось як Андэрсан апісвае жыхароў Ваўкавыскага павета: "Селянін абыходзіцца без крамных рэчаў у адзенні. Вырошчвае лён, з якога яго жонка прадзе, тэ, а потым шые кашулі. Авечкі забяспечваюць яго воўнай, з якой ён вырабляе сукно, і тэба згадзіцца, што некаторыя рэчы, пашытыя з яго, выглядаюць вельмі вышталёна. З кары друў робіць сабе лапці, а ўлетку прыважна ходзіць басанож. Зімой абгортвае ногі льяным палатном і саломай, а наверх абувае лапці. Зімовай

вопраткай спуге кажух, што зашпільваецца на левы бок. Я бачыў шмат сялян у высокіх ботах з халлямі, але іх носяць толькі тыя, што больш заможныя. Улетку селянін носіць саламяныя капялюш з шырокімі палямі; амаль усе без вынятка хлопцы, якіх мы сустракалі падчас вандровак, трымалі ў руках жгуцікі, якія хутка вілі з саломы. Узімку селянін носіць звычайную сялянскую шапку".

Апісанне Фартэкс'ё Андэрсана па стылістыцы падобнае да натац рускіх навукоўцаў. Брытанец, як бачым, досыць назіральны. Яго здзіўляе, што на Ваўкавышчыне жанчыны мыюць і стрыгуць авечка. У Англіі на той час гэта лічылася мужчынскай працай. Зразу, мела, што аўтар глядзіць на рэаліі наведаных беларускіх зямель як адукаваны чалавек. Асабліва ён адзначае, што сяляне не пускаюць дзяцей у школу, бо там іх прымушаюць вучыцца па-руску. Гарэлку заве "віскі", хоць слова "водка" таксама ведае.

■ ■ ■

"Яўрэі ў Польшчы працавітыя і з веданнем спраў робіцца пасярд-

нікамі між сялянамі і панамі... У мястэчках расійскай Польшчы складаюць большасць насельніцтва... ніводная справа між месцічамі не абыдзеца без іх удзелу. Хто што купляе ці прадае, ад шыяны віскі да статку быдла, справа абавязкова праходзіць праз яўрэйскае пасярэдніцтва. Ніколі не ходзяць па адным, але па двое ці трое. Калі ў большай колькасці, маюць звычай ісці адзін за адным гуськом...

Тое, што яўрэі ўрачыста святкуюць шабат, не патрабуе падкрэслівання. У пятніцу каля шостага вечара пачынаюць зямкаваць крэмы, потым мужчыны невялікімі групамі ідуць на раку, дзе паспелівым абмываннем твару і рук некалькімі кроплямі вады выконваюць штотыднёвае ачышчэнне. Кабеты аправаюць найлепшае адзенне, і а сямой пачынаецца шабат. Ва ўсіх дамах запальваюць свечы, найменей тры, у бяднейшых, у заможных — больш. Жанчыны пачынаюць чытаць Яўрэйскую Біблію, што аж да сямой вечара суботы робіцца іх гадоўным заняткам... Суботнія строі як мужчын, так і жанчын характарызуюцца яркавасцю фарбаў, акрамя таго, аздабляюць іх штучнай... біжутэрыяй.

Сярод яўрэяў не рэдкасць ранняя шлюб, часта ў трынаццаці-чаццёрнаццаці гадоў. Па шлюбе маладая павінна пагальце галаву і насіць парык. Некаторыя старажыццакі кабеты носяць парыкі з чорнага і карычневага аksamіту, прашытыя белым швом... Мужчыны ў шабат пераважна носяць высокія чорныя капялюшы, у якіх, здаецца, пачуваюцца досыць нязручна. Іх доўгія плашчы нагадваюць фасонам плашчы на льяках Ноя і яго сыноў, якімі мы бавіліся ў дзяцінстве.

Вялікія святы Пэсах, Шаваут ("тыдні"), Сукот ("буданы"), зразумела, яўрэі святкуюць заўсёды найбольш урачыста, а па май назіраннях і меншыя святы шануюць падобным чынам. Падчас Пэсаху частуюць сямейнікаў ды спуг віном з праснакамі. Падчас Сукоту ставяць невялікія буданы, якія пакрываюць галінкамі ядлоўцу і ў якіх тры-чаццёрны дні робяць трапезы і чытаюць малітвы.

Хлопчыкі без вынятка павінны хадзіць у школу... У школе вучаюць яўрэйскую мову...

Андэрсан апісвае яўрэйскія пахавальныя звычаі, якія лічыць незвычайнымі: аб працэсіх вуліц апавяшчаў той жа чалавек, які штодна а шостага клікаў дзяцей у школу, а штотыдні а сямой вечара абвешчаў шабат. Нябожчыка

Практыка аднаўлення рэстаўрацыі закрывае і шапавальства — майстэрства вырабу з воўны галаўных убораў, валёнак, лямцу. Яно распаўсюджвалася ў XVI — XVII стагоддзях у пачатку ў гарадскім асяроддзі, паступова трапляючы і ў беларускую вёску. У XIX стагоддзі шапавальствам займаліся сяляне ўсіх рэгіёнаў, асабліва Падняпроўя. Не дзіва, што для стварэння выставы, прысвечанай шапавальству, Беларускім дзяржаўным музеем народнай архітэктуры і побыту выбраны аднайменны экспазіцыйны сектар.

У помніку архітэктуры "Вяночны двор з вёскі Бракава Слабада" з мая 2016 года працуе экспазіцыя, якая адлюстроўвае згаданую тэму, як прыклад кустарнага рамства, якім займаліся тамтэйшыя сяляне. У гаспадарчай сям'і і павецкіх размешчаны асноўны набор інструментаў: воўначоскі, рабо-

Рубель на воўну

Фрагменты экспазіцыі "Падняпроўскае шапавальства".

чы стол, прылады для апрацоўкі воўны, калодкі для валёнак. Гэтыя памяшканні выбраны невыпадкова: сельскія рамеснікі-саматужнікі звычайна працавалі ў хатніх умовах без спецыяльнага памяшкання, летам — на адкрытым паветры або пад паветкай, узімку — у хаце ці ў падсобных пабудовах. Нярэдка ў якасці вытворчых памяшкан-

няў выкарыстоўвалі лазні і еўні.

Цікавымі з'яўляюцца дзве ваўначоскі з тэрыторыі Віцебскай вобласці (з вёскі Баяры Докшыцкага раёна і з Луж-

коў на Шаркаўшчыне) — прыстасаваны для рыхлення воўны. Гэта вытворчыя машыны, канструкцыя якіх трапіла на Беларусь, меркавана, з Заходняй Еўропы. Выкарыстоўваліся яны перад неспасрэдным працэсам валяння, каб надаць воўне мяккасць і зрабіць пушыстай. Складаюцца з замацаванага на двух станах галоўнага вала, да якога прыладжаны невялікія валкі, што ў працэсе валяння рухаюцца ў адваротным галоўнаму кірунку. Кожны станок мае стол для прыёму воўны з аднаго боку і драўляны, цыліндрычнай формы каток з другога. Праходзячы праз сістэму валаўкай машыны, воўна расчэсваецца, становіцца рыхлай, лёгкай і наматваецца на каток, з якога пасля здымаецца пластамі. Раней у якасці рабочей паверхні выкарыстоўваліся, хутчэй за ўсё, невялікія шкві, якія набіваліся на валкі вастрыём уверх. Пазней, з развіццём вытворчасці, ваўначоскі пачалі ўдасканальваць

літаратурнымі крыніцамі. Згодна з літаратурнымі крыніцамі, вядома, што ваўначоскі часцей сустракаліся ў мястэчках, аднак палывыя даследаванні паказваюць наяўнасць такіх машын і ў сельскай мясцовасці. Найбольшае распаўсюджанне атрымалі яны ў пачатку XX стагоддзя.

Унікальным прадметам з фондаў калекцыі музея з'яўляецца станок для вырабу валёнак (вёска Лосыца Мінскага раёна). Складаецца са стала прамавугольнай формы з двума выразанымі жалобкамі па краях. Да верхняй часткі стала прымацаваны ліст бляхі. Знізу — такі ж ліст, абрамлены драўлянай рамкай з адтулінай. Такім чынам атрымлівалася выемка, куды сцякала вада, калі мялі і валілі воўну пры дапамозе скалак і рубеля. У комплект музейнага прадмета ўваходзяць тры скалкі, рубель і калодка.

Падкалекцыя шапавальных прыладаў ахоплівае ўсе рэгіёны Беларусі. Асноўная іх частка адпавядае рэгіёнам Падзесья, Цэнтральнай Беларусі, Падняпроўя. У фондах музея захоўваецца поўны

неслі без трыны, у саване, і кожны яўрэй, мужчына ці жанчына, што сустракаўся па дарозе, павінны былі кінуць свае справы і далучыцца да пахавальнай працэсіі.

Пра стан яўрэйў Андрэсан піша: "Няма, мабыць, ва ўсёй Еўропе краіны, у якой доля яўрэйскага народу была б больш відавочная, чым у Расійскай Польшчы" і нават кажа, што стаўленне да яўрэйў "нечалавечэе".

Строй быў істотнай часткай шляхецкай ідэнтычнасці, з якой змагалася ўлада: "Сярод шматлікіх пастаноў, якія павінны былі абмежаваць бунтаўнічыя настроі, быў загад аб галенні вусоў і барады. Спачатку пастава тычылася ўсіх, потым — толькі людзей на дзяржаўнай службе. Колькасць загадаў, што рэгламентавалі выгляд, была бясконцай. Цалкам забаранілі насіць традыцыйны польскі строй, і жанчынам, і мужчынам... Забаранілі насіць польскую шапку, якая з'яўляецца вельмі вышталцёным галаўным уборам. Мае квадратны верх з чатырма рагамі тырчком і аточку з футра ці лебядзінага пуху. Калі каго зловяць у польскай шапцы, адразу лічаць за паўстанца. Забароненыя таксама характэрныя гузікі на камізэльках і пры гадзінніках... Забароненыя стальных ланцужкі з гіркай. Паліцыя сьвярджае, што ланцужок сімвалізуе кайданы, а гірка — пушачныя ядры..."

Адразу калі прыехаў, я заўважыў, што ўсе жанчыны носяць жалобу, некаторыя нават цалкам жалобны строй. Усе, ад вышэйшых да ніжэйшых слаёў насельніцтва, мелі ў адзенні нейкую адзнаку жалобы. Тры гадзі і нават болей пазбягалі баяў, не з'яўляліся ў оперы і на гучных забавах, у той жа час рэгулярна ўдзельнічалі ва ўсіх масавых набажэнствах — і галоўнай іх малітвай была просьба аб выратаванні Айчыны з-пад прыгнёту. Падобныя настроі панавалі сярод усіх палякаў, дзе б ні былі, у якой краіне б ні жылі. Памятаю, як у Боне — яшчэ да таго, як блізка пазнаёміўся з Біспінгам — да мяне даходзілі чуткі, што некалькі польскіх студэнтаў тамтэйшага ўніверсітэта заўсёды адмаўляюцца ад удзелу ў танцах. Яны аргументавалі гэта жалобай, у якой знаходзіцца іх прыгнечаная Айчына. Яны так паводзілі сябе не для таго, каб выдзеліцца, але ад сэрца і з пачуцця абавязку".

Спадзяемся, калі-небудзь кніга Андрэсана выйдзе і па-беларуску.

камплект інструментаў шапавала з вёскі Цецькаўшчына Брагінскага раёна Гомельскай вобласці: каток, качулка, правідла, кліны, капылы... Цікаваць прадстаўляюць ночвы з валюшкамі, што выкарыстоўваліся для інтэнсіўнага ваявання мокрых нарыхтовак будучых валёнак.

Спружынныя нажніцы, бязьмены для вымрэння вагі воўны, неабходнай для пары валёнак ці шапкі — усе гэтыя абавязковыя ў працы шапавала інструменты размешчаны на зрубных сценах сяніцы падняпроўскага двара. Тут жа двурогія правідлы для сушкі воўны пасля стрыжкі авечак.

Выстава "Падняпроўскае шапавальства" працягвае практыку адлюстравання ў экспазіцыі музея народнай архітэктуры і побыту традыцыйных промыслаў і рамёстваў продкаў. Яна стала вынікам працы рэстаўратараў, у якіх атрымалася аднавіць унікальныя прадметы.

Iгар ІВАНОВ,
навуковы супрацоўнік
Беларускага дзяржаўнага музея
народнай архітэктуры і побыту

Нядаўняе 120-годдзе з дня нараджэння Антона Валынчыка прайшло амаль незаўважаным. Што сумна, але, бадай, заканамерна: імя гэтага сёння мала каму вядомае. Хаця беларускі кампазітар, музыкант, харавы дырыжор, педагог, заслужаны работнік культуры Беларусі цягам свайго доўгага творчага веку нямаля зрабіў для карысці роднага краю. Ды і само яго жыццё вяртае ўвагі — яго спрэс насычана неверагоднымі піруэтамі, вартымі літаратурнага сюжэта. Прычым у любых жыццёвых варункх, пры любой уладзе ён заставаўся верным сваёй галоўнай місіі. Дзякуючы яму, беларускія харавыя спевы не змаўкалі нават у тыя часіны, калі рэй вялі гарматы...

Шлях да асветы

Нарадзіўся ён 23 ліпеня 1896 года ў вёсцы Мьяльканавічы непадалёк ад Слоніма. У адрозненне ад большасці тагачасных сялян, ягоны бацька Міхась быў чалавекам пісьменным. Сын адносна асветы пайшоў яшчэ далей і ў 1910 годзе скончыў Жыровіцкае духоўнае вучылішча, якое рыхтавала хлопцаў на дзякаў, кіраўнікоў царкоўных хораў і настаўнікаў прыкладскіх школ. Спевы і ігра на музычных інструментах займалі ці не найважнейшае месца ў адукацыйнай праграме. Менавіта ў вучылішчы Антон Валынчык добра засвоіў ігру на скрыпцы. А пасля яго заканчэння хлопеч працягнуў адукацыю на двухгадовых настаўніцкіх курсах у прадне і адначасова браў урокі музыкі ў кампазітара Банькоўскага.

Як ні дзіўна, сваю кар'еру ў культуры Антон Валынчык пачаў дзякуючы Першай сусветнай. Хлопец быў мабілізаваны і неўзабаве стаў рэгентам вялікага салдацкага хору рускай арміі. На фронце ён нават і не ведаў, што ўся яго сям'я падалася ў эміграцыю ўглыб Расіі. Убачыць родных Антон здолеў толькі па завяршэнні баявых дзеянняў, выправіўшыся ў Курскую губерню. Там ён пабыў нядоўга і неўзабаве вырашыў вярнуцца на радзіму. Аднак дабрацца ў родны мясціны аказалася не так і проста: час ліхалеццяў на Беларусі ўсё ніяк не сканчаўся.

Антон спыніўся ў спакойнай Веццы і знайшоў працу на будоўлі ў аднаго багатага чалавека. Аднойчы ў воўны дзень выправіўся ў Гомель. Ідзе па вуліцы, завітвае ў адну царкаўку, і чуе, што тэнары там — вельмі слабыя. Зайшоў на клірса, далучыўся да хору — і як заспяваў! Пасля службы да Антона Валынчыка падышоў святар і з недаверам спытаў: "Хто ты такі?" Маўляў, з выглядаў — просты рабочы, а спяваеш як прафесіянал.

Неўзабаве Антон зноў вярнуўся ў Ветку на сваю працу. Пра той выпадак ён даўно забыў і таму вельмі здзівіўся, калі праз некалькі месяцаў да яго прыехаў той самы святар з Гомеля (на жаль, яго прозвішча ў гісторыі не захавалася). Бацкашка прывёз хлопца ў сваю кватэру, напайў гарбатай, а на наступны дзень — апрануў у добры касцюм ды павёў уладкоўвацца на новую працу, ва ўпраўленне Чырвонага Крэйжа.

Вялікі горад даў вясковому самамуку новыя магчымасці для адукацыі. Неўзабаве ён пазнаёміўся, а з часам і пасябраваў з харавым дырыжорам Александрам Ягоравым, які пазней стане прафесарам Ленінградскай кансерваторыі, а таксама кампазітарамі

Туранковым, Александравым і іншымі. У іх малады Валынчык вучыўся дырыжыраванню і музыцы ў цэлым. У 1919 годзе Антон вырашыў вярнуцца на родную Слонімшчыну. Але ў раёне Лунінца ён трапіў у паласу ваенных дзеянняў, якія распачаліся паміж польскімі войскамі і савецкімі. 10 ліпеня 1919 года Лунінец занялі палякі, і юнак нечакана зрабіўся грамадзянінам іншай дзяржавы — Другой Рэчы Паспалітай.

Там, у Луніцы, Валынчык хутка атрымлівае дыплом настаўніка народных вучылішчаў, пачынае выкладаць спевы ў прыватным рэальным вучылішчы і адначасова працуе рэгентам у мясцовай царкве. Вучылішча тое было рускім, але акурат у той час малады чалавек усведамляе сваю нацыянальнае прыналежнасць ды прымае рашэнне служыць менавіта беларускай культуры, а найперш — яе папулярызацыі сярод

выканальніцкі ўзровень, і ў хуткім часе хор актыўна выступаў як у Клецку, так і ў ваколіцах. Дзякуючы гэтаму гімназію не толькі праходзіла нацыянальна-культурную працу, але і папаўняла сваю завзыхай пустаю касу.

А ў 1928 годзе Антон Валынчык арганізаваў яшчэ і аркестр, які налічваў 50 вучняў. Увогуле, пляцігадовая праца ў Клецкай беларускай гімназіі стала самым шчаслівым перыядам жыцця Антона Валынчыка. "Там неяк усё было па-асабліваму, там выкладчыкі і навучэнцы жылі адной сям'ёй — душа ў душу", — згадваў потым ён, не шкадуючы прачулых эпітэтаў пра сваіх музыкантаў.

Ды і настаўнік-хормайстар пачуў у сваіх вучняў самую цёплую ўспаміны. У пачатку 1990-х аўтар гэтых радкоў запытаўся пра Антона Валынчыка ў слонімскага пэтра Анатоля Іверса, колішняга навушчэнца Клецкай беларускай гімна-

дэробзей, даводзіў выкладчыкаў да непрытомнасці, — згадваў пра яго Валынчык. — А я даведаўся, што ён украінец... І вечарам мы як далі яму канцэрт на паўгадзіны! Праспявалі і знакамітую "Кобзу" Давыдоўскага, і "Відзьма". Ну, і беларускія песні таксама. [...] Мабыць, здолелі мы яго праняць да душы. Ён нават расчуліўся і доўга дзякаваў. І галоўнае — ніякіх дрэнных наступстваў візіту!"

У 1929 годзе Антон Валынчык атрымаў прапанову стаць настаўнікам спеваў у адной з самых вялікіх беларускіх гімназіі — Наваградскай. Развітвацца з калегамі і вучнямі было няпроста, але... ад новых магчымасцяў ён не адмовіўся. І ўжо неўзабаве ўзначалены ім на новым месцы працы хор і аркестр сталі лічыцца ў ліку лепшых ва ўсёй Заходняй Беларусі.

Гімназія ў Навагрудку рыхтавала сваіх вучняў да наступлення ў вышэйшыя навучальныя ўста-

Піруэты лёсу слонімца

Антон Валынчык у цэнтры ў царкоўным хоры ў Слоніме. 1930-я.

Хормайстар Валынчык: не зважаючы на абставіны

моладзі. Ледзь не на кожным уроку спеваў, на кожнай рэпетыцыі харавых гурткоў ён далучае сваіх вучняў да здабыткаў нацыянальнай музыкі, робячы гэта цярпліва, але настойліва. І хутка вядомасць пра гэтага настаўніка выходзіць далёка за межы Лунінца.

Прапанова выкладаць спевы менавіта ў беларускай навукачальнай установе стала для Валынчыка радаснай. І ў 1924 годзе ён зноў мяняе месца свайго жыцця дзякуючы та становіцца настаўнікам Клецкай гімназіі.

Як расчуліць інспектара

У Клецкай гімназіі вучылася пераважна сялянская моладзь з ваколіцаў горада, а таксама з Нясвіжскага, Баранавіцкага, Лунінецкага і Слонімскага паветаў. Невялікую колькасць вучняў складалі дзеці святароў і дзякаў. Зразумела, што публіка незаможная. Але, затое, праняная да асветы і культуры. У гімназіі існавалі літаратурны і драматычны гурткі, а розныя імпрэзы ладзіліся рэгулярна.

Уладкаваўшыся ў Клецку, Валынчык адразу ўзяўся за арганізацыю хору. І яму гэта ўдалося. Неўзабаве калектыў налічваў 60 вучняў. А першае выступленне адбылося ўжо праз тры месяцы, прычым значную частку рэпертуару складалі песні самога дырыжора. Публіка адзначыла выдатны

зіі. "Зіма 1929 года была снежная і марозная, — згадваў ён самы пачатак сваёй вучобы. — Выйшлі мы з цягніка на станцыі Ляхавічы і, узяўшы з сабой чамаданы, пайшлі шукаць падводу, каб даехаць да Клецка. У галаву лезлі невясёлыя думкі: як там сустрэнучы, ці прымуць? Але гімназісты вельмі ветліва сустрэлі нас, не далі нават як след абгарэцца і павялі на ёлку. У зале пачаўся канцэрт мастацкай самадзейнасці. Хор выконваў чудаўныя, дагтуль не чуныя намі беларускія песні "За праўду, за шчасце", "Як на свет радзіўся Янка" Янкi Купалы, "Ліпы старыя" на словы Якуба Коласа, "Я люблю густыя шумы", "Вечарам" на словы Уладзіміра Жыжкі і іншыя. Гэтыя песні мяне заваражылі. Колькі ў іх было душэўнай прыгажосці! Але тады я яшчэ не ведаў, што музыку да вершаў беларускіх паэтаў напісаў сам кіраўнік хору Антон Міхайлавіч. І не ведаў таго, што ён быў маім земляком з вёскі Мьяльканавічы Слонімскага павета..."

Праблем у гімназіі заўсёды хапала, і не толькі фінансавых. Польскія ўлады шукалі магчымасці згадзіць гэты агмень беларушчыны, а каб знайсці для такога рашэння фармальную падставу, у гімназію пастаняна прысылалі інспектараў. Асабліва шчыраваў нейкі Мярноўскі з Віленскага кураторыума. "Хадзіў на ўрокі, прыдзіраўся да

новы, адпаведна, адукацыя там была вельмі якасная. Да ўсяго, яна выконвала і выхаваўчую ролю, стаўшы сапраўдным цэнтрам нацыянальнай культуры. У яе сценах дзейнічала мноства самадзейных гурткоў і нават вытупкаўся свой часопіс на шапірографіе.

Аднак росквіт быў нядоўгім. У чэрвені 1934 года польскія ўлады прынялі рашэнне аб закрыцці гэтай навукачальнай установы. Антон Валынчык быў змушаны перайсці на працу ў польскую гімназію імя Адама Міцкевіча. Але вядомасць і аўтарытэт хормайстра і кампазітара на той час былі настолькі вялікімі, што яго неўзабаве запрасілі ў Ві-

Няўдалыя ўцёкі ад вайны

Але Антон Валынчык выбраў іншы шлях: ён адчуў неабходнасць паглыбіць свае музычныя веды, і наступным годам у яго біяграфіі стала Варшава. Чатыры гады навування ў кансерваторыі пад кіраўніцтвам вядомых майстроў Рачкоўскага і Сікорскага дазволілі яму пасцігнуць сакрэты хормайстарскай справы. Для простага сялянскага хлопца гэта быў сапраўдны поспех. Але наперадзе яго чакала чарговае выпрабаванне.

У першы раз ад вайны яму ўдалося ўратавацца. Пасля пачатку Другой сусветнай Антон Валынчык з сям'ёй пераехаў з Варшавы ў родны Слонім ды ўладкаваўся там настаўнікам спеваў у сярэдняй школе — цяпер ужо савецкай. Але адтэрміноўка была нядоўгай, менш чым на два гады. Новая вайна застала Валынчыка бадай знянацку. Ужо на чвэрты яе дзень у Слонім прыйшлі немцы.

Сяргей ЧЫГРЫН,
краязнавец, літаратар
Слонім

Працяг чытайце ў наступных нумарах "К".

